NOU

NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER

Foreløpig grunnlag for inntektsoppgjørene 1986

NOU 1986: 3

NOU

Norges offentlige utredninger
1986

Seriens redaksjon:
FORVALTNINGSTJENESTENE
TRYKNINGSKONTORET

---

1. Norsk romvirksomhet.
   Industridepartementet
2. Innstilling til ny ekteskapslov del 1.
   Justis- og politidepartementet
3. Foreløpig grunnlag for inntektsoppgjørene 1986.
   Forbruker- og administrasjonsdepartementet

NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER

NOU 1986: 3

Foreløpig grunnlag for inntektsoppgjørene 1986

RAPPORT NR. 3, 1985
fra
Det tekniske beregningsutvalg
for inntektsoppgjørene
Avgitt til Forbruker- og administrasjonsdepartementet
19. desember 1985

UNIVERSITETSFORLAGET A/S

OSLO — BERGEN — STAVANGER — TROMSØ

ISSN 0333-2306
ISBN 82-00-71027-0

FELLESTRYKK A.S - OSLO 1986

Forord

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene ble 1. november 1985 gjenoppnevnt for en ny 4-års periode; fram til utgangen av 1989.

Ved gjenoppnevningen ble det foretatt et skifte av formann idet forskningsdirektør Odd Aukrust, Statistisk Sentralbyrå ble avløst av administrerende direktør Arne Øien, Statistisk Sentralbyrå. Odd Aukrust hadde da ledet utvalget siden det ble oppnevnt for første gang høsten 1967.

I utvalget deltar forøvrig representanter fra de samme organisasjoner og departementer som tidligere. Utvalget er nå sammensatt slik:

administrerende direktør Arne Øien, formann
generalsekretær Hans Haga, fellesrepresentant for Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag
avdelingsleder Juul Bjerke, Landsorganisasjonen i Norge
sekretær Vigdis Harsvik, Norges Fiskarlag
viseadministrerende direktør Olav Magnussen, Norsk Arbeidsgiverforening
ekspedisjonssjef Hallvard Borgenvik, Finansdepartementet
underdirektør Bernhard Nestaas, Forbruker- og administrasjonsdepartementet.

Hvert medlem kan møte med en rådgiver.

Utvalgets mandat er uendret fra tidligere.

I sitt brev av 1. november 1985 til utvalget viser Forbruker- og administrasjonsdepartementet til at utvalgets virksomhet ble drøftet på en inntektspolitisk konferanse mellom regjeringen og en del større organisasjoner i februar. Departementet ber i brevet om at utvalget trekker inn de synspunkter som framkom på konferansen i en drøfting av det mer langsiktige arbeidsopplegget.

Utvalget har hatt en foreløpig drøfting av sitt arbeidsopplegg og vil drøfte dette spørsmålet videre i vårsesjonen 1986.

I brevet tok også departementet opp spørsmålet om en bedre kontakt mellom utvalget og Akademikernes Fellesorganisasjon og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund. På bakgrunn av dette ble de to organisasjonene invitert til et møte med utvalget. Det ble her skissert et mønster for en slik kontakt framover. På møtet ble også organisasjonene gitt anledning til å komme med synspunkter på opplegget av utvalgets arbeid i høst. Utvalget tar sikte på å ha kontaktmøter med de to organisasjonene under arbeidet med rapportene vår og høst.

Departementet pekte videre på i sitt brev at det vel fortsatt ville være aktuelt for utvalget å legge fram en foreløpig rapport i høst og en endelig rapport på nyåret.

I samsvar med dette og tidligere praksis legger utvalget her fram den foreløpige rapporten foran vårens inntektsoppgjør. Utvalget tar sikte på å legge fram den endelige rapporten i løpet av mars måned neste år.

Oslo, 19. desember 1985

Arne Øien
formann

Juul Bjerke *Hallvard Borgenvik* *Hans Haga*

Olav Magnussen *Bernhard Nestaas*

INNHOLD

Side

Kap. 1. Inntektsutviklingen i 1985 5
1. Utviklingen for lønnstakere 5
2. Inntektsutviklingen i jordbruket 9
3. Inntekter i fiske 10
4. Utviklingen i disponibel realinntekt 12

Kap. 2. Prispolitikk og prisutvikling 17
1. Prispolitikk 17
2. Utviklingen i prisindeksene 17
3. Ajourført dekomponering av konsumprisveksten i 1985 19

Kap. 3. Utviklingen i Norges konkurranseevne 21
1. Kursutviklingen for norske kroner 21
2. Lønnskostnadene i industrien 23

Kap. 4. Konjunktursituasjonen 27
1. Verdensøkonomien 27
2. Norsk økonomi 30

KAPITTEL 1

Inntektsutviklingen i 1985

1. UTVIKLINGEN FOR LØNNSTAKERE

I 1984 ble det på de fleste tariffområder inngått toårs-avtaler med bestemmelser som gav adgang til forhandlinger om eventuelle lønnsreguleringer ved vanlig revisjonstidspunkt i 1985.

Hovedoppgjøret i LO/N.A.F.-området ble dette året gjennomført ved forbundsvise forhandlinger. Annetårsoppgjøret i 1985 ble derimot gjennomført som fellesoppgjør.

Landsorganisasjonen krevde ikke generelle lønnstillegg i 1985. Det ble imidlertid reist krav om særskilte tillegg for arbeidstakergrupper som i 1984 hadde blitt hengende etter i lønnsutviklingen. Videre ble det reist krav om økte premier fra arbeidsgiverne til Opplysnings- og utviklingsfondet og til sluttvederlagsordningen.

Den avtalen LO og N.A.F. ble enige om hadde følgende hovedpunkter:

1) Et særskilt lønnstillegg fra 1. april 1985 for bransjer som befant seg på et lønnsnivå mellom 85—100 pst. av gjennomsnittet i hele N.A.F.-området, og som hadde en lavere lønnsvekst enn 5,9 pst. fra 1983 til 1984. Tillegget varierte mellom kr 1,35 og kr 0,90 pr. time og omfattet tilsammen ca. 10 000 arbeidstakere.

2) Arbeidsgivernes innbetaling til Opplysnings- og utviklingsfondet ble økt fra 0,25 pst. til 0,36 pst. av bruttolønn. «Lønnstaket» for premieberegning ble dessuten hevet fra kr 100 000 til kr 120 000 i årslønn. Denne delen av oppgjøret ble gjort gjeldende fra 1. juli 1985.

I sluttvederlagsordningen ble arbeidsgivers premie økt fra 0,14 pst. til 0,20 pst. av bruttolønn med samme endring av «lønnstaket» som i Opplysnings- og utviklingsfondet. Også denne endringen ble gjort gjeldende fra 1. juli.

I tillegg ble det fra 1. oktober 1985 gitt garantitillegg i samsvar med lavlønnsgarantien. Tillegget ble regnet ut på grunnlag av lønnsstatistikken for N.A.F.-bedrifter for 2. kvartal i år. I alt ble det gitt garantitillegg i 28 bransjer. Tilleggene varierte fra kr 3,54 pr. time i innenriks sjøfart til kr 0,11 i gullsmedoverenskomsten. For alle N.A.F.-bedrifter under ett slo garantitillegget 1. oktober ut med gjennomsnittlig 39 øre eller 0,2 pst. fra 1984 til 1985.

Det særskilte tillegget til enkelte grupper fra 1. april, svarer til en gjennomsnittlig lønnsvekst på 0,1 pst. fra 1984 til 1985 for samtlige arbeidere i N.A.F.-bedrifter.

Økningen i tilskuddet fra arbeidsgiverne til sluttvederlagsordningen og til Opplysnings- og utviklingsfondet fra 1. juli, slo samlet ut med ca. 0,2 pst. på lønnskostnadsveksten for 1984 til 1985.

I privat sektor utenom LO/N.A.F.-området kom en stort sett fram til avtaler uten å måtte gå til mekling. Det var også få konflikter.

For ansatte i operatørselskapene i Nordsjøen ble det ikke gitt generelle tillegg fra 1. april. Det ble imidlertid enighet om økt tilskudd fra arbeidsgiverne til Opplysnings- og utviklingsfondet og om endringer i erstatningsbestemmelsene for offshorearbeidere som mister sitt helsesertifikat.

I overenskomstene for matforsynings- og oljeboringsbedrifter ble det heller ikke gitt generelt tillegg pr. 1. april.

Fra 1. juli ble det gitt et generelt tillegg på 4,85 pst. i operatørselskapene. Fra 1. oktober ble det gitt generelle tillegg på 9,0 pst. i matforsyningsbedriftene og 8,7 pst. i oljeboringsbedriftene.

I oppgjøret for ansatte i staten ble det gitt et generelt tillegg på 4,5 pst. pr. dato fra 1. mai. Tillegget bidro til lønnsveksten fra 1984 til 1985 med 3,1 pst.

I tillegg ble det foretatt normeringer og justeringer samt stigeendringer som bidro til lønnsveksten fra 1984 til 1985 med omlag 0,5 pst.

Oppgjøret for kommuneansatte fulgte det samme mønster som i statsoppgjøret. Det ble også her gitt et pr. dato-tillegg fra 1. mai på 4,5 pst. I tillegg ble det avsatt 1,2 pst. til normeringer og justeringer.

Lønnsoppgjøret i kommunesektoren våren 1984 resulterte i to avtaler i denne sektoren. Sammenslutningen av Akademikerforeningene i kommunene og Yrkesorganisasjonenes forhandlingssammenslutning kom fram til avtale gjennom forhandlinger, mens oppgjøret for de grupper som inngår i Norsk Kommuneforbunds forhandlingsområde gitt til tvungen lønnsnemnd. Fra 1. mars 1985 ble det gitt et tillegg på kr 600 pr. år til de grupper som ikke

var i streik, slik at det igjen er et felles regulativ for kommuneansatte.

I N.A.F.'s lønnsstatistikk for *voksne arbeidere* i industri, bygge- og anleggsvirksomhet, transportvirksomhet og oljevirksomhet, var det en økning i den gjennomsnittlige timefortjeneste eksklusiv overtidstillegg på 6,5 pst. fra 3. kvartal 1984 til 3. kvartal 1985. Dette tallet er justert for etterbetalinger utbetalt av endel bedrifter i 3. kvartal 1984, og viser derfor den faktiske lønnsvekst i perioden.

Overtidsvolumet har steget relativt sterkt helt fra 1982 og utgjør idag i gjennomsnitt 4,3 pst. av antall arbeidede timer, mot rundt 3 pst. i begynnelsen av 1980-årene.

Det sentrale lønnsoppgjør våren 1985 førte til et «tilnærmet» nulloppgjør, slik at tarifftilleggene i perioden 3. kvartal 1984 til 3. kvartal 1985 bare utgjør omlag 0,5 pst. Dette betyr at lønnsglidningen eksklusiv overtidstillegg for arbeidere er 6,0 pst. fra 3. kvartal 1984, en nedgang med 0,4 prosentenheter fra 2. kvartal d.å., men omlag en prosentenhet høyere enn for et år siden. Men ettersom tarifftilleggene utgjorde 3 pst. i forrige tariffperiode, er likevel vekstraten i lønningene redusert fra 8,9 pst. i 1. kvartal d.å. til 6,5 pst. i 3. kvartal.

I *industrien* eksklusive offshorevirksomhet var veksten i timefortjenesten eksklusiv overtidstillegget 6,8 pst. fra 3. kvartal 1984 til 3. kvartal 1985. Denne veksten er justert for etterbetalinger i endel bedrifter i 3. kvartal 1984.

Det har vært en jevn økning i bruken av overtid, slik at timefortjensten inklusiv overtid stiger 0,2 pst. sterkere enn dersom overtidstillegget ikke er med. Kvinneandelen har steget relativt sterkt fra 1984, særlig i industrien.

Tarifftillegget er beregnet til 0,3 pst. i perioden, slik at lønnsglidningen (ekskl. overtidstillegget) er 6,5 pst.

I og med at lønnsglidningen utgjør nesten hele lønnsveksten, og det er stor usikkerhet omkring effekten av de lokale lønnsreguleringene for 4. kvartal 1985, vil anslaget på årslønnsveksten være usikkert. Ettersom konjunkturoppgangen har vært mer dempet mot slutten av året, og 3. kvartalstallene viser en svak nedgang i lønnsglidningen, er det ikke grunn til å regne med en sterkere lønnsglidning i 4. kvartal enn i 3. kvartal målt fra tilsvarende kvartaler året før. I 1984 var det en kraftig økning i lønnsglidningen mot slutten av året. Økningen vil neppe bli like kraftig iår.

På bakgrunn av timefortjenestene for de 3 første kvartaler i 1985 anslås lønnsveksten for industriarbeidere å bli 7 ¼ pst. fra 1984 til 1985.

I *bygge- og anleggsvirksomheten* steg den faktiske gjennomsnittlige timefortjenesten eksklusiv overtidstillegg med 6,2 pst. fra 3. kvartal 1984 til 3. kvartal 1985. Anleggsvirksomheten utgjør en stadig mindre andel av timene, mens byggevirksomheten utgjør flere arbeidede timer i 1985 i forhold til året før. Denne effekten vil føre til at lønnsveksten for hele gruppen reduseres.

For *landtransport* som blant annet omfatter rutebilselskaper, grossistbedrifter, spedisjonsfirmaer, oljeselskaper m.v. viser statistikken en økning i den faktiske timefortjenesten eksklusiv overtidstillegget på 5,4 pst. fra 3. kvartal 1984 til 3. kvartal 1985.

I oljevirksomheten offshore ialt som omfatter offshorearbeidere i operatørselskaper og oljeboringsbedrifter, samt offshorearbeidere i industri og bygge- og anleggsvirksomhet, steg den faktiske timefortjenesten eksklusiv overtid med vel 5 pst. fra 3. kvartal 1984 til 3. kvartal 1985. Overtids- og diversetilleggene utgjør hele 40 pst. av den totale gjennomsnittlige timefortjenesten for offshorearbeidere på kr 113,26 i 3. kvartal 1985.

For *funksjonærene* i industri, bergverk, transportvirksomhet, bygge- og anleggsvirksomhet, oljevirksomhet og hotell- og restaurantvirksomhet steg den gjennomsnittlige månedslønnen med 8,8 pst. for menn og 9,3 pst. for kvinner fra 1. september 1984 til 1. september 1985, basert på statistikk for bedrifter som er med i begge årene.

En relativt kraftig økning i kvinneandelen med forholdsvis lavt lønnsnivå i bedriftene fører til at lønnsøkningen for alle funksjonærer (både menn og kvinner) er 8,5 pst. i samme tidsperiode.

Utfra samme beregningsprinsipper som tidligere år har Beregningsutvalget anslått årslønnsveksten fra 1984 til 1985 til 8,5 pst. for samtlige funksjonærer. For ledende funksjonærer er tilsvarende årslønnsvekst beregnet til 8,9 pst.

For lønnstakere utenom N.A.F.-bedrifter foreligger det lønnsstatistikk for 1985 bare for ansatte i forsikringsvirksomhet og i forretnings- og sparebanker. For andre grupper finnes statistikk for 1984.

I hoteller og restauranter steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten for heltidsansatte med 6,5 pst. for menn og 7,2 pst. for kvinner fra april 1984 til april 1985. For heltidsansatt prosentlønnet serveringspersonale steg den gjennomsnittlige dagfortjenesten med 5,5 pst. for voksne menn og 7,0 pst. for voksne kvinner fra perioden 1. november 1983—30. april 1984

til perioden 1. november 1984—30. april 1985.

Fra 1. oktober 1985 ble det gitt et garantitillegg på kr 3,39 pr. time.

For denne gruppen ble det ikke gitt noe generelt tillegg fra 1. april 1985. Garantitillegget 1.10.1985 antas å slå ut i en lønnsøkning på 2,0 pst. fra 1984 til 1985. I tillegg kommer lønnsglidningen og overhenget fra 1984.

I forretnings- og sparebanker steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten med 6,0 pst. for menn og 6,6 pst. for kvinner fra 1. september 1983 til 1. september 1984. Fra 1. september 1984 til 1. september 1985 steg månedsfortjenesten med 9,2 pst. for menn og 8,9 pst. for kvinner. Fra 1. mai 1985 ble det gitt et generelt tillegg på 4,9 pst.

Veksten i årslønn fra 1984 til 1985 kan anslås til ca. 8,4 pst.

I forsikringsvirksomhet steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten med 5,1 pst. for menn og 5,8 pst. for kvinner fra 1. september 1983 til 1. september 1984. Fra 1. september 1984 til 1. september 1985 steg månedsfortjenesten med 8,0 pst. for menn og 8,5 pst. for kvinner. Fra 1. mai 1985 ble det gitt et generelt tillegg på 6,1 pst.

Årslønnsveksten fra 1984 til 1985 kan anslås til ca. 7,4 pst.

I varehandel steg den gjennomsnittlige månedsfortjenste med 7,8 pst. for menn og 8,2 pst. for kvinner fra 1. september 1983 til 1. september 1984.

Fra 1. april 1985 ble det i tariffavtalen mellom Handelens Arbeidsgiverforening og Handel og Kontor gitt et generelt tillegg på kr 360 pr. måned til alle arbeidstakere over 18 år. Tillegget antas å slå ut med en gjennomsnittlig lønnsøkning på 4,7 pst. fra 1. april.

I utenriks sjøfart steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten for voksne sjømenn med 8,5 pst. fra mars 1984 til mars 1985.

Blant sjøfolk ombord på *forsyningsskip* steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten inklusive overtid og diverse andre tillegg med 6,3 pst. fra mars 1984 til mars 1985.

Fra 1. november 1985 ble hyresatsene økt med 4,0 pst. både i utenriksfart og på forsyningsskipene. I tillegg ble kostpengene økt. Fra 1. mai 1986 er det avtalt et nytt tillegg på 4,0 pst.

Blant ansatte på flyttbare *borefartøyer og verkstedplattformer* steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten inklusive overtid og diverse tillegg med 2,1 pst. fra november 1983 til november 1984.

Fra 1. april 1985 ble det gitt et tillegg på 5,7 pst. til medlemmer i Sjømannsforbundet, Maskinistforbundet og Styrmannsforeningen. Oppgjøret for medlemmer i Rederiansatte Oljearbeideres Forbund gikk til tvungen lønnsnemnd. Kjennelsen i nemnda fastsatte tillegget til 5,7 pst. fra 28. juni 1985.

For arbeidstakere i *statsforvaltningen* viser lønnsstatistikken at gjennomsnittlig månedsfortjeneste pr. årsverk økte med 6,7 pst. fra 1. oktober 1983—1. oktober 1984. Justeringsog normeringsoppgjøret som ble gjennomført med virkning fra 1. august 1984, med 1,05 pst. pr. dato, ble ikke registrert i statistikkgrunnlaget pr. 1. oktober 1984. Effekten av dette er beregnet til kr 107 på gjennomsnittlig månedsfortjeneste.

Dessuten er effekten av ordningen med personlig opprykk til lønnstrinn 15 for arbeidstakere med topplønn i/direkte plassert i lønnstrinn 14, beregnet til kr 15 på gjennomsnittlig månedsfortjeneste. Ordningen ble iverksatt 1. oktober 1984.

Lønnsoppgjøret for de statstilsatte ga et generelt tillegg på 4,5 pst. fra 1. mai 1985. Dessuten ble det gitt justeringer på 0,5 pst. og normeringer på 0,2 pst. med virkning fra 1. mai 1985 (datotillegg). Den samlede virkning av normeringsdelen vil ikke komme med i lønnstellingen pr. 1. oktober 1985.

Komponentene i oppgjørsrammen er følgende:

	Årslønnsvekst 1984—85	Tillegg pr. dato	Virknings-dato
Overheng fra 1984	2,80 %		
Bidrag fra antatt lønnsglidning	0,30 %		
Regulativendring	3,10 %	4,5 %	1.5.1985
Justeringer/normeringer	0,45 %	0,7 %	1.5.1985
Økonomisk ramme	6,65 %	5,2 %	

Den samlede lønnsøkning for statstilsatte fra 1984 til 1985 vil bli omlag 6,65 pst. når man regner med lønnsglidning på 0,3 pst. i samme tidsrom.

Årslønnsveksten vil variere mellom ulike grupper av tilsatte:

	Gjennomsnittlig årsfortjeneste 1985	Årslønnsvekst 1984—85 (i pst.)
I Kontorassistent/ kontorfullmektig	104 412	6,3
II Fagarbeider i Televerket og NSB	117 432	5,8
III Saksbehandler[1])	150 060	6,2
IV Ekspedisjonssjef/ underdirektør/byråsjef	209 988	6,2

[1]) Omfatter førstesekretær, konsulent og førstekonsulent.

Den enkelte tilsatte vil p.g.a. avansement o.l. kunne ha en sterkere lønnsvekst enn gjennomsnittet for gruppen.

I tabellen over er det tatt hensyn til virkningene av justeringsoppgjøret pr. 1. mai 1985, men ikke virkningene av de lokale normeringsforhandlinger. Vi vet ikke hvordan disse fordeler seg, men antar at de har størst effekt for kontor- og saksbehandlergruppen. Heller ikke bidrag fra antatt lønnsglidning er tatt med i ovennevnte beregning.

Lønnsstatistikken for tilsatte i *skoleverket* viste en vekst i gjennomsnittlig månedsfortjeneste pr. årsverk på 6,9 pst. fra 1. oktober 1983—1. oktober 1984. Justerings- og normeringsoppgjøret pr. 1. august 1984 er ikke medregnet. Tilsatte i skoleverket fikk for øvrig de samme lønnsmessige forbedringer som de statsansatte pr. 1. mai 1985.

Ifølge Statistisk Sentralbyrås statistikk steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten for *kommunale arbeidstakere* utenom ansatte i helsevesen og sosial omsorg, skoleverket og ansatte som er timelønte med 5,1 pst. for menn og 5,8 pst. for kvinner fra 1. september 1983 til 1. september 1984.

For kommunale og fylkeskommunale arbeidstakere i helsevesen og sosial omsorg steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten med 8,5 pst. for menn og med 6,3 pst. for kvinner fra 1. oktober 1983 til 1. oktober 1984.

Siden 1980 har Statistisk Sentralbyrå utarbeidet statistikk for ansatte i *forretningsmessig tjenesteyting*. Dette omfatter ansatte i virksomheter som driver med regnskapsføring, revisjon, databehandling, arkitektvirksomhet og byggeteknisk konsulentvirksomhet. Dessuten er også ansatte innen teknisk virksomhet og annonse- og reklamevirksomhet med. Felles for de fleste bedriftene i denne statistikken er at de ansatte ikke får sine lønninger regulert gjennom landsomfattende tariffavtaler. Lønnstilleggene følger imidlertid ofte lønnstilleggene i landsomfattende tariffavtaler, f.eks. mellom Handel og Kontor og Norsk Arbeidsgiverforening eller for offentlige ansatte. Fra 1. september 1983 til 1. september 1984 steg den gjennomsnittlige månedsfortjenesten med 8,2 pst. for menn og 8,8 pst. for kvinner.

I utvalgets rapport nr. 2 1985, var det en tabell over utviklingen i årslønn fra 1973 til 1984 for en del grupper. Beregningene gjengis i tabell 1 a. De bygger på lønnsstatistikk for gruppene og på opplysninger om tariffoppgjør i de enkelte år. Det er sett bort fra at tariffoppgjørene ikke omfatter alle lønnstakere som dekkes av statistikken i en del av gruppene. Beregningsmåten fører til at fordelingen av veksten på de enkelte år er usikker, men sett over hele perioden faller tallene sammen med den utvikling som statistikken viser.

Tabell 1 a. *Beregnet årslønnsvekst for noen grupper.*

År	Arbeidere i N.A.F.-bedrifter			Funksjonærer i N.A.F.-bedrifter		Varehandel
	Industri	Byggevirksomhet	Landtransport	I alt	Ledende	
1973—74	17,4	14,2	16,4	13,4	13,0	12,3
1974—75	19,9	16,9	23,3	17,6	13,9	18,3
1975—76	11,5	16,6	15,5	15,3	12,5	15,5
1976—77	8,9	12,0	10,0	11,8	10,0	10,3
1977—78	7,8	8,9	7,1	9,4	8,7	12,4
1978—79	2,9	1,8	5,3	3,1	2,5	2,0
1979—80	10,1	8,6	11,4	8,6	7,5	11,8
1980—81	10,1	9,9	10,3	12,8	11,8	10,7
1981—82	10,5	11,6	12,5	11,8	10,7	11,5
1982—83	8,3	7,3	6,8	9,1	8,5	8,5
1983—84	7,9	6,3	5,5	8,0	8,0	8,2
1973—84	196,8	192,6	220,3	212,8	176,7	214,3
Gj.snitt pr. år	10,4	10,3	11,2	10,9	9,6	11,0

År	Hotell- og restaurant[1])	Utenriks sjøfart	Bank[2])		Forsikring	Stat		Kommune	Forretningsmessig tjenesteyting[3])
			I alt	Ledende		I alt	Ledende		
1973—74	11,1	12,5	13,3	10,3	12,0	12,3	10,4	11,9	—
1974—75	23,5	17,5	17,2	16,7	15,9	18,8	17,9	17,8	—
1975—76	15,1	16,9	9,2	7,4	12,1	11,8	8,8	14,7	—
1976—77	17,0	11,8	12,7	12,6	9,9	8,8	6,2	9,5	—
1977—78	6,1	7,0	10,9	10,3	9,6	8,2	6,2	8,5	—
1978—79	3,0	7,0	3,1	1,6	2,3	1,7	1,6	3,0	—
1979—80	13,9	8,3	12,2	10,2	12,0	9,6	10,0	10,3	—
1980—81	17,5	17,0	13,2	12,5	13,0	11,5	6,2	12,4	—
1981—82	10,5	7,0	13,2	10,7	12,8	12,3	8,0	12,1	13,2
1982—83	6,4	10,0	8,6	7,2	9,6	7,6	7,6	9,0[4])	11,2
1983—84	7,7	6,0	6,5	5,5	5,6	6,5	8,0	7,5[4])	9,0
1973—84	242,2	212,7	210,7	170,8	196,3	180,8	137,9	201,2	—
Gj.snitt pr. år ..	11,8	10,9	10,9	9,5	10,4	9,8	8,2	10,6	11,1[5])

[1]) Omfatter både måneds- og prosentlønte.
[2]) Forretnings- og sparebanker.
[3]) Lønnsstatistikk utarbeidet første gang pr. 1. september 1980.
[4]) Heltidsansatte inkl. helse- og sosialvesen, men ekskl. skoleverket.
[5]) Gjennomsnitt pr. år for perioden 1981—84.

Tallene for industriarbeidere og for ledende funksjonærer i N.A.F.-bedrifter er de samme som nyttes ved beregninger over disponibel realinntekt i avsnitt 1.4.

En sammenlikning mellom grupper må gjøres med varsomhet. Den perioden som er valgt — ut fra statistiske hensyn — kan gi tilfeldige utslag. Andre perioder ville kunne gi et annet forhold mellom gruppenes gjennomsnittstall. Statistikkgrunnlaget kan være forskjellig fra gruppe til gruppe. De ulike veksttall må også ses i lys av ulike inntektsnivåer.

Utvalget regner med at den endelige rapport foran inntektsoppgjørene til våren vil gi lønnsveksttall for 1984—85 som bygger på 1985-statistikk for alle gruppene.

2. INNTEKTSUTVIKLINGEN I JORDBRUKET

Jordbruksorganisasjonene og staten ble i juni 1985 enige om jordbruksoppgjøret for 2. år i perioden 1984—86. Inntektsrammen for perioden 1.7.1985—30.6.1986 ble avtalt til 1 220 mill. kroner. I tillegg ble innsparte midler omfordelt. Det ble dessuten enighet om å øke kraftfôrprisene med 9,5 øre pr. kg. Dette er en ekstra kostnadsøkning, som ble kompensert med 125 mill. kroner. Av oppgjøret ble 58 pst. fordelt på prisøkninger og 42 pst. over statsbudsjettet. Jordbruksavtalen er behandlet i St. prp. nr. 3 for 1985—86.

Den beregnede inntektsveksten i jordbruket avhenger noe av hvilke inntektsbegrep og kilder som legges til grunn. I utvalgets rapport fra mars 1985 er gjengitt tall fram til og med 1983 hentet fra normaliserte totalregnskap og fra nasjonalregnskap. Det var videre gjort beregninger for modellbruk fram til og med 1984.

For normaliserte totalregnskap, som forutsetter normal produksjonsutvikling, foreligger det regnskapstall fra Budsjettnemnda for jordbruket fram til 1984. Etter disse regnskapene økte vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk med ca. 5 ¼ pst. fra 1983 til 1984. Beregnet arbeidsinntekt pr. årsverk (der beregnet vederlag til all kapital er trukket fra) økte med 6 pst.

Nasjonalregnskapet gir tall for driftsresultatet i jordbruket fram til 1984 (tallene for 1983 og 1984 er foreløpige). Avlingsvariasjoner fra år til år og overproduksjonen påvirker disse tallene. Driftsresultatet pr. årsverk økte med vel 11 pst. fra 1983 til 1984 etter en nedgang fra 1982 til 1983 på vel 3 pst.

I forhandlingssammenheng brukes beregninger for modellbruk. Til forhandlingene i 1985 var 29 modellbruk klare. Det var fastsatt effektivitetsnormer for samtlige produksjoner som inngår på modellbrukene med unntak for storfekjøttproduksjonen som vil bli vurdert på nytt når materiale til det foreligger.

Ifølge Budsjettnemndas beregninger av veid gjennomsnitt for de 29 modellbrukene økte beregnet arbeidsinntekt inklusive produktivitetsvekst med 5 ¾ pst. fra 1983 til 1984, der-

som markedet hadde vært i balanse. Ved faktisk marked ble veksten 5 ¼ pst. Overproduksjonen er beregnet å redusere inntekten med ca. 7 100 kroner pr. årsverk i 1984. Medregnet anslått virkning av tilleggene pr. 1.7.1985 er gjennomsnittsinntekten på modellbrukene inklusive produktivitetsvekst beregnet å øke med ca. 7 ½ pst. fra 1984 til 1985 ved markedsbalanse. Da inntektssvikten p.g.a. overproduksjonen er beregnet å avta til ca. 4 800 kroner pr. årsverk for 1985, er inntektsveksten ved faktisk marked noe høyere enn ved markedsbalanse. Ved faktisk marked er veksten 10 ¾ pst. fra 1984 til 1985.

Utvalget vil understreke at det ikke har tatt nærmere standpunkt til hvordan tallene ovenfor samsvarer med den faktiske inntektsutviklingen i jordbruket.

3. INNTEKTER I FISKE

I fiskeriforhandlingene brukes flere begreper som belyser ulike sider ved inntekts- og lønnsomhetsforholdene i næringen.

Lønnsevne pr. årsverk er en beregnet størrelse og forteller hvor mye rederiet kan utbetale mannskapet etter at alle beregnede kostnader ved driften er dekket. Lønnsevnen er ikke særlig egnet til å belyse fiskernes inntekter, men kan tjene som en illustrasjon på fiskebåtens inntjeningsevne. Nivået på lønnsevnen vil i stor grad være påvirket av de kostnadsvurderinger som legges til grunn ved beregningene, jfr. tabell 1 b.

Fiskerlott og arbeidsgodtgjørelse pr. årsverk belyser fiskernes gjennomsnittsinntekter. Den samlede arbeidsgodtgjørelse til mannskapet omfatter foruten mannskapslotter også eventuelle hyrer, ekstralotter eller proviant betalt av båtens/rederiets andel av delingsfangst. På en del fartøygrupper, f.eks. trålere og banklinebåter blir det på grunn av arbeidets art benyttet utskiftingsmannskaper, slik at det står mer enn én fisker bak ett årsverk. Inntekt pr. fisker vil i slike tilfelle ligge lavere enn arbeidsgodtgjørelsen pr. årsverk.

I tabell 1 b gis oppgaver over gjennomsnittlig lønnsevne og arbeidsgodtgjørelse pr. årsverk for helårsdrevne fartøyer i alt, for storbåt (13 m og over) og småbåt (8—12,9 m) i alt og for storbåt også for fartøyer i torskefiskeriene[1]) og i sildefiskeriene[2]). «I alt gruppen» omfatter noen flere fartøygrupper enn de som går inn under torske- og sildefiskeriene.

Tallmaterialet for årene 1981—84 er basert på de årlige lønnsomhetsundersøkelser som Budsjettnemnda for fiskenæringen utfører. Nemndas undersøkelser bygger på innhentede regnskapsoppgaver for vanlig godt drevne og vel utstyrte fartøyer, som brukes til fiske året rundt. Dette er i henhold til normer fastlagt i Hovedavtalen for fiskenæringen som gir grunnlaget for forhandlingene om støttetiltak for næringen.

Det er således ikke et representativt utvalg for hele fiskeflåten som er grunnlaget for tallene i tabellen. Det beregnede inntektsnivået kan derfor ikke oppfattes som gjennomsnittstall for hele næringen.

I Budsjettnemndas materiale er definisjonen av årsverk knyttet til fartøyets driftstid, dvs. den tid fartøyet er utrustet for fiske og mannskapet står ombord. Budsjettnemndas årsverksbegrep gir således uttrykk for den veide gjennomsnittlige bemanning ombord i fartøyene i løpet av året. Fartøyene som inngår i beregningene, skal normalt ha 30 ukers driftstid eller mer. Imidlertid kan Budsjettnemnda lempe på dette kravet dersom fangststopp eller regulering gjør at fartøyer ikke oppnår den driftstid de normalt ellers ville hatt. Gjennomsnittlig driftstid i året for Budsjettnemndfartøyene på 13 m og over er 38—39 uker og på fartøyer på 8—12,9 m 24—25 uker. En arbeidsgruppe har på grunnlag av materiale fra noen år tilbake beregnet at det ligger et forholdsvis stort antall timer bak et årsverk på en del fartøygrupper på 13 m og over. Reguleringer kan ha medført at antall timer for enkelte fartøygrupper har gått en del ned.

Tabellen viser at det fra 1981 til 1982 var det nedgang i lønnsevnen. Størst var nedgangen for storbåt i sildefiskeriene. Fra 1982 til 1983 var det uendret nivå på lønnsevnen for storbåt i torskefiskeriene, mens den gikk sterkt opp for storbåt i sildefiskeriene. I 1984 var det nedgang i lønnsevnen for storbåt i begge fiskerier. For småbåt var det nedgang i lønnsevnen både i 1982 og 1983, men en viss oppgang i 1984 i forholdet til året før.

Når det gjelder arbeidsgodtgjørelsen pr. årsverk, er den langt mer stabil enn lønnsevnen, særlig for de større fartøyene. Arbeidsgodtgjørelsen på storbåt var omtrent uendret fra 1981 til 1982 til tross for vesentlig svakere lønnsevne. Fra 1982 til 1983 steg arbeidsgodtgjørelsen for storbåt. I 1984 var det også en liten stigning for storbåt. Gjennomgående er arbeidsgodtgjørelsen pr. årsverk betydelig lavere for småbåt enn for storbåtflåten. For småbåt var det nedgang i arbeidsgodtgjørelsen i 1982. I 1983 og 1984 steg den igjen, men dette skyldtes hovedsaklig økte minstelottutbetalinger.

---

[1]) Kyst- og bankfiske etter torskeartet fisk, reker, line- og garnfiske på fjerne farvann, trålere og fabrikkskip.

[2]) Fiske med not og trål etter sild, makrell, lodde, brisling, øyepål, tobis, kolmule og polartorsk.

Anslagene for arbeidsgodtgjørelsen i 1985 bygger på foreløpige oppgaver for fangst og priser, samt prognoser for utviklingen i kostnader m.v. Disse anslagene er beheftet med stor grad av usikkerhet og må forventes å bli revidert senere.

I 1985 var det ifølge anslagene økning i arbeidsgodtgjørelsen for storbåt sett under ett.

Det framgår av det materiale Budsjettnemnda legger fram at det er forholdsvis store inntektsforskjeller innen næringen. Dette gjelder både mellom distrikter, fartøygrupper og driftsformer. Inntektsforskjellene er imidlertid ikke stabile. Forholdene kan skifte slik at fartøygrupper som tjener godt ett år kan ligge lavt neste år. Slike svingninger skyldes i vesentlig grad varierende ressursgrunnlag og markedsforhold.

Ved lønnsomhetsundersøkelsen for 1984 for båter på 13 m og over, kom det tilfredsstillende regnskapsoppgaver fra ca. 35 pst. av den kartlagte masse av helårsdrevne fartøyer. For de mindre båtene bygger undersøkelsen på regnskaper fra ca. 25 pst. av de helårsdrevne fartøyene. Dette tilsier varsomhet ved bruk av tallene. Budsjettnemnda peker på en del forhold som gjør at tallene for de mindre fartøyene er mer usikre enn for de større.

Statistisk Sentralbyrå legger på grunnlag av skattelikningen og opplysninger fra Garantikassen for fiskere fram tall for fiskernes inntekter. Etter dette materiale hadde fiskere med minst 20 uker på fiske og pensjonsgivende inntekt større enn folketrygdens grunnbeløp en bruttoinntekt[1]) fra fiske på kr 90 000 i 1980 og kr 101 300 i 1981. (Senere tall mangler.) I tillegg har fiskerne i følge statistikken fra Byrået en del lønnsinntekt samt næringsinntekt fra blant annet jordbruk og skogbruk.

Byrâets statistikk er basert på andre normer enn Budsjettnemndas tall.

Beregningsutvalget understreker at det ikke har tatt standpunkt til hvordan tallene som er gjengitt i dette avsnitt, samsvarer med de faktiske inntektsforhold i næringen.

[1]) Omfatter summen av lott og hyre registrert i garantikassen. Tallene er uten fradrag av noen art.

Tabell 1 b. *Inntekter i fiskerinæringen 1981—85. Helårsdrevne fartøyer på 8—12,9 meter (småbåt) og 13 meter og over (storbåt). Kroner.*

		Storbåt			Småbåt	Helårsdrevne i alt
		Sild	Torsk	I alt		
1981	Lønnsevne pr. årsverk	104 700	131 700	126 000	61 700	108 000
	Arbeidsgodtgjørelse pr. årsverk	139 400	135 000	136 200	68 300	120 500
1982	Lønnsevne pr. årsverk	57 900	107 600	97 300	52 600	87 800
	Arbeidsgodtgjørelse pr. årsverk	139 600	132 300	133 600	64 800	119 000
1983	Lønnsevne pr. årsverk	107 300	107 900	109 500	37 000	88 100
	Arbeidsgodtgjørelse pr. årsverk	177 600	143 900	152 500	65 600	126 500
1984	Lønnsevne pr. årsverk	85 200	103 500	101 400	43 100	87 700
	Arbeidsgodtgjørelse pr. årsverk	173 500	148 100	155 500	67 800	135 300
1985	Lønnsevne pr. årsverk	—	—	—	—	—
	Arbeidsgodtgjørelse pr. årsverk	—	—	164 000	—	—

Merknad:
Lønnsevne pr. årsverk beregnes ved at fremmedkapitalandelen avskrives på grunnlag av historisk kostnad, og egenkapitalandelen på grunnlag av gjenskaffelsesprinsippet. Egenkapitalen forrentes til realrente. Produktavgiften blir som tidligere regnet som kostnad.
For årene 1981—84 er utbetaling av minstelott fra Garantikassen inkludert i arbeidsgodtgjørelsen. I 1984 utgjorde dette gjennomsnittlig kr 2 400 pr. årsverk for storbåt og kr 9 300 pr. årsverk for småbåt.
Kilde: 1981—84: Budsjettnemnda for fiskenæringen.
For 1985: Anslag.

4. UTVIKLINGEN I DISPONIBEL REALINNTEKT

Beregningsutvalget har på grunnlag av foreløpige anslag for den nominelle inntektsutviklingen beregnet utviklingen i disponibel realinntekt — inntekter etter fradrag for skatt og korrigert for prisendringer — for industriarbeidere, industrifunksjonærer, lønnstakere i statlig virksomhet og pensjonister.

Utvalget vil legge fram sikrere opplysninger om inntektsutviklingen i 1985 i sin endelige rapport foran inntektsoppgjørene i 1986.

De beregninger som er utført, gjelder følgende grupper:

a) Lønnstakere med inntekt i 1984 på 90 000 kroner, 110 000 kroner, 125 000 kroner og 150 000 kroner der inntekten før skatt forutsettes å ha utviklet seg som gjennomsnittlig årslønn for voksne industriarbeidere etter NAF's statistikk.

b) Lønnstakere med inntekt i 1984 på 150 000 kroner, 200 000 kroner, 250 000 kroner og 300 000 kroner, der inntekten før skatt forutsettes å ha utviklet seg som gjennomsnittlig årslønn for funksjonærer i ledende stillinger etter NAF's statistikk.

c) Pensjonister med minstepensjon.

d) Lønnstakere med inntekt i 1984 som for utvalgte stillingsgrupper i staten og med en inntektsutvikling i 1985 som disse stillingsgruppene har hatt.

For andre enn pensjonistene er beregningene utført for enslige inntektstakere og for inntektstakere som forsørger ektefelle og to barn under 17 år. Den nominelle disponible inntekten beregnes ved at en trekker inntektsskatter og trygdepremier fra inntekten, samtidig som en for barnefamilier tar hensyn til forsørgerfradraget og barnetrygden. En kommer deretter fram til den disponible realinntekten ved å deflatere den nominelle disponible inntekten med konsumprisindeksen. Fra 1984 til 1985 er prisstigningen anslått til 5,7 pst.

I tillegg til skatte- og trygderegler er det innarbeidet gjennomsnittlige virkninger av mer spesielle økonomiske ordninger som er innført i de senere årene og som i prinsippet vil påvirke utviklingen i kjøpekraften. Dette gjelder bl.a. virkninger av lettelsene i skattleggingen av boliger og bankinnskudd, fradragsrett for fagforeningskontingent, utviding av sparing med skattefradrag og virkning av sykelønnsordningen. Det må understrekes at de beregnede virkningene av disse ordningene til dels er usikre.

Endringer i disponibel realinntekt gir uttrykk for endringer i den reelle inntekt inntektstakere har etter at skatten er betalt. Beregningene av skatten er foretatt under generelle forutsetninger. For den enkelte vil mer individuelle forhold være av betydning, f.eks. i hvilken utstrekning en har fradrag for gjeldsrenter eller andre fradrag utenom minstefradraget. Av stønader har en bare tatt hensyn til barnetrygden.

Det er grunn til å understreke at endringene i disponibel realinntekt ikke uten videre gir noe fullgodt uttrykk for endringene i en persons levestandard eller levekår, selv om den er en viktig levekårskomponent. Også andre faktorer er av stor betydning. Som eksempler kan nevnes fellesforbruket i form av undervisning, helsestell og sosiale ytelser. Andre eksempler er velferdstiltak fra arbeidsgiver utenom lønnsutbetalingene og endringene i avdragsvilkårene for lån. Videre er ikke de valgte typehushold nødvendigvis representative for de mest vanlige husholdstyper.

Beregningene bygger på en rekke forenklede forutsetninger og må brukes med varsomhet. I utvalgets tidligere rapporter er gjort nærmere rede for de forutsetninger som er lagt til grunn og ulike forbehold som må tas ved bruken av tallene.

Tabell 1 c. *Lønnsinntekt før skatt for lønnstakere i industrien.*

	Årslønn for voksne industriarbeidere (gj.snitt menn og kvinner)		Årslønn for funksjonærer i ledende stillinger	
	Indeks 1970=100	Årlig endring, pst.	Indeks 1970=100	Årlig endring, pst.
1971	111,9	11,9	108,8	8,8
1972	121,9	8,9	115,2	5,9
1973	134,8	10,6	127,0	10,2
1974	158,2	17,4	143,5	13,0
1975	189,7	19,9	163,4	13,9
1976	211,5	11,5	183,8	12,5
1977	230,4	8,9	202,2	10,0
1978	248,3	7,8	219,8	8,7
1979	255,5	2,9	225,3	2,5
1980	281,3	10,1	242,2	7,5
1981	309,8	10,1	270,8	11,8
1982	342,0	10,4	299,8	10,7
1983	370,3	8,3	325,3	8,5
1984	399,6	7,9	351,3	8,0
1985	428,6	7 ¼	382,5	8,9
1970—80		10,9		9,2
1980—85		8,8		9,6

Kilde: N.A.F.'s statistikk.

Lønnstakere i industrien

Fra 1984 til 1985 har en ut fra N.A.F.'s lønnsstatistikk regnet med 7 ¼ pst. vekst i årslønn for voksne industriarbeidere i gjennomsnitt. For funksjonærer i ledende stillinger er det fra 1984 til 1985 regnet med en årslønnsvekst på 8,9 pst.

I tabell 1 c har en presentert utviklingen i nominell lønnsinntekt siden 1970 for disse to lønnstakergruppene. Beregninger over utvikling i disponibel realinntekt for utvalgte lønnsnivåer i industrien er gjengitt i tabell 1 d.

I følge tabellen hadde begge de to utvalgte lønnstakergrupper en oppgang i disponibel realinntekt i 1984—1985. For arbeidere var veksten i underkant av 2 pst. For funksjonærer var veksten i størrelsesorden 2 ½—3 ½ pst. Forskjellen beror først og fremst på ulik lønnsvekst i de to grupper, men veksten i disponibel realinntekt øker også noe mer på de høyeste inntektsnivåene enn på de laveste forutsatt samme årslønnsvekst. Utviklingen var om lag den samme for enslige som for lønnstakere med barn.

Tabell 1 d. *Disponibel realinntekt for lønnstakere i industrien. Årlig prosentvis endring.*

Inntekt 1984	1970—1980[1])	1980—1981[2])	1981—1982[3])	1982—1983	1983—1984	1984—1985
Med inntektsvekst som i gjennomsnitt for industriarbeidere:						
90 000 kroner						
Enslig	1,7	÷ 1,4	÷ 0,7	0,8	1,7	1,8
Ektepar med 2 barn	2,3	÷ 1,2	÷ 0,0	1,7	1,6	1,6
110 000 kroner						
Enslig	1,6	÷ 0,2	÷ 0,7	1,2	1,7	1,9
Ektepar med 2 barn	2,0	÷ 0,3	÷ 0,1	1,6	1,8	1,7
125 000 kroner						
Enslig	1,3	0,6	÷ 0,6	1,3	1,6	1,9
Ektepar med 2 barn	1,9	0,1	÷ 0,2	1,8	1,8	1,8
150 000 kroner						
Enslig	1,0	1,6	÷ 0,6	1,4	1,6	1,9
Ektepar med 2 barn	1,6	0,8	÷ 0,2	2,2	1,6	1,9
Med inntektsvekst som for ledende funksjonærer i industrien:						
150 000 kroner						
Enslig	÷ 0,2	2,5	÷ 0,5	1,5	1,7	3,0
Ektepar med 2 barn	0,5	1,6	÷ 0,1	2,3	1,7	2,8
200 000 kroner						
Enslig	÷ 0,9	4,1	÷ 0,6	1,3	1,7	2,9
Ektepar med 2 barn	÷ 0,2	2,9	÷ 0,1	2,1	1,7	2,9
250 000 kroner						
Enslig	÷ 1,6	4,9	÷ 0,6	1,7	1,9	3,1
Ektepar med 2 barn	÷ 1,0	3,8	÷ 0,3	2,3	1,7	2,9
300 000 kroner						
Enslig	÷ 2,1	5,9	÷ 0,3	1,7	2,0	3,6
Ektepar med 2 barn	÷ 1,5	4,1	0,1	2,3	2,0	3,6

[1]) De inntektskorreksjoner som er spesifisert i tidligere rapporter, er innarbeidet. Det gjelder f.eks. endringer i sykelønnsordningen og lettelser i skattleggingen av boliger. Samlet for perioden 1970—80 utgjorde disse korreksjonene ca. 0,2 pst. pr. år.

[2]) Endringene i reglene for skattefrie renteinntekter og sparing med skattefradrag er anslått å bidra med 0,2 pst. i disponibel realinntekt på alle inntektsnivåer.

[3]) Endringene i reglene for sparing med skattefradrag er anslått å bidra med 0,2 pst. i disponibel realinntekt på alle inntektsnivåer.

Pensjonister

Hovedkomponentene i pensjonsytelsene fra Folketrygden er grunnbeløpet, særtillegget og tilleggspensjonen. Minstepensjonen består av et grunnbeløp (1 ½ for ektepar), særtillegg og et kompensasjonstillegg, kr 500 for enslige og kr 750 for ektepar. Særtillegget kan oppfattes som en minimums tilleggspensjon.

Pensjonistenes inntekter ble endret en gang i 1985. Fra 1. mai ble grunnbeløpet hevet med 1 700 kroner til 25 900 kroner. På årsbasis ble grunnbeløpet hevet med 7,0 pst.

Særtilleggssatsene ble 1. mai hevet med 0,5 prosentenhet til 53,0 pst. for enslige pensjonister. Også for hver av pensjonistektefeller ble satsen hevet med 0,5 prosentenhet til 49,0 pst. eller 98 pst. samlet for ektepar.

Pensjonister har rett til særfradrag ved skatteligningen på 17 700 kroner i 1984. Dette særfradraget sammen med et særfradrag for liten skatteevne gjør minstepensjonene skattefrie. Disponibel inntekt for trygdede med bare minstepensjon blir dermed lik minstepensjonen. De gjennomsnittlige minstepensjoner i 1985 var på 39 219 kroner for enslige og på 63 496 kroner for ektepar. I 1984 var de på henholdsvis 36 516 kroner og 59 056 kroner. (Disse beløpene er beregnet ut fra gjeldende satser. Faktisk utbetaling kan bli marginalt høyere pga. avrunding av månedsbeløp.) Veksten i utbetalt pensjon fra 1984 til 1985 ble 7,4 pst. for enslige pensjonister med bare minstepensjon og 7,5 pst. for trygdet ektepar med minstepensjon.

Med en prisstigning fra 1984 til 1985 på 5,7 pst. hadde pensjonister som kun mottar minstepensjon, en vekst i disponibel realinntekt på henholdsvis 1,6 og 1,7 pst. for enslige og ektepar.

Pensjonister med tilleggspensjon utover særtillegget vil generelt øke sin inntekt i takt med grunnbeløpet, dvs. at økningen fra 1984 til 1985 blir 7,0 pst. En har for samme tidsrom anslått økningen i konsumprisindeksen til 5,7 pst. slik at realinntekten før skatt viser en økning på vel 1 pst. For den *disponible* realinntekt kan resultatet variere noe avhengig av pensjonens størrelse og pensjonistens sivilstand.

Sett under ett er pensjonistenes inntektsutvikling preget av økninger i grunnbeløpet og av at en stadig større andel mottar tilleggspensjon. Gjennomsnittlig tilleggspensjon øker etter hvert som nye pensjonistkull kommer til. For pensjonister med minstepensjon vil også endringer i særtillegget påvirke utviklingen. Alt i alt er det grunn til å gå ut fra at gjennomsnittlig disponibel realinntekt for pensjonister under ett har økt de siste årene.

Tabell 1 e. *Trygdedes minstepensjon.*

	Minstepensjon for enslige		Minstepensjon for ektepar	
	Indeks 1970=100	Årlig pst.vis endring	Indeks 1970=100	Årlig pst.vis endring
1971	114,0	14,0	115,7	15,8
1972	123,7	8,5	125,5	8,0
1973	133,7	8,1	135,5	8,0
1974	149,2	11,6	151,2	11,6
1975	170,4	14,2	172,9	14,4
1976	196,7	15,4	202,3	17,0
1977	227,5	15,7	236,7	17,0
1978	259,8	14,2	273,7	15,6
1979	278,9	7,4	295,8	8,1
1980	311,7	11,8	328,6	11,1
1981	357,0	14,5	376,5	14,6
1982	399,8	12,0	423,0	12,4
1983	437,3	9,4	461,5	9,1
1984	467,6	6,9	493,4	6,9
1985	502,3	7,4	530,5	7,5
1970—80		12,0		12,6
1980—85		10,0		10,1

Tabell 1 f. *Disponibel realinntekt for trygdede med minstepensjon. Årlig prosentvis endring.*

	Enslig	Ektepar
1970—80	3,4	3,9
1980—83	0,7	0,8
1980—81	0,8	0,8
1981—82	0,6	1,0
1982—83	0,9	0,7
1983—84	0,7	0,7
1984—85	1,6	1,7

Kommentarene ovenfor gjelder pensjonsytelser fra folketrygden. Pensjonistenes inntektsforhold bestemmes også av andre pensjonsordninger, men Beregningsutvalget har ikke vurdert ytelser fra disse.

Lønnstakere i statlig virksomhet

Beregningsutvalget har også på vanlig måte foretatt beregninger over utviklingen i disponibel realinntekt for lønnstakere i statlig virksomhet med inntektsutvikling som for fire utvalgte grupper. Anslagene for den nominelle lønnsutviklingen i tabell 1 g bygger på tall for gjennomsnittlig lønnsnivå. En må være oppmerksom på at endringer i de gjennomsnittlige lønnstallene vil bli påvirket av endringer i sammensetningen av gruppene.

Beregningene over disponibel realinntekt bygger på samme virkninger av skatter og på

samme prisutvikling som beregningene for lønnstakere i industrien.

Beregningene som er gjengitt i tabell 1 h, viser at av de utvalgte gruppene hadde fagarbeiderne den svakeste utviklingen med en vekst i underkant av 1 pst., mens de andre gruppene hadde en vekst på 1—1 ½ pst. Veksten for alle gruppene var således svakere enn den veksten industriansatte hadde.

Tabell 1 g. *Lønnsinntekt for utvalgte grupper i statlig virksomhet.*

	Kontorass./ Kontorfullmektig		Fagarbeider i Televerket og NSB		Førstesekr./ konsulent/ førstekons.	Ekspedisjonssjef/ underdirektør/ byråsjef	
	Indeks 1973=100	Årlig pst.vis endring	Indeks 1973=100	Årlig pst.vis endring	Årlig pst.vis endring	Indeks 1973=100	Årlig pst.vis endring
1974	112,6	12,6	111,2	11,2		110,4	10,4
1975	132,6	17,8	130,3	17,2		130,2	17,9
1976	148,5	12,0	144,9	11,2		141,6	8,8
1977	161,6	8,8	157,7	8,8		150,4	6,2
1978	175,2	8,4	171,4	8,7	6,6	159,7	6,2
1979	179,2	2,3	174,7	1,9	2,2	162,2	1,6
1980	201,6	12,5	193,2	10,6	7,8	178,4	10,0
1981	231,7	14,9	218,7	13,2	9,0	189,5	6,2
1982	260,4	12,4	245,1	12,1	11,7	204,7	8,0
1983	281,0	7,9	263,5	7,5	7,0	220,3	7,6
1984	297,6	5,9	278,3	5,6	6,1	237,9	8,0
1985	316,3	6,3[1])	294,4	5,8[1])	6,2[1])	252,7	6,2[1])
1973—80		10,5		9,9			8,6
1980—85		9,4		8,8	8,0		7,2
Gj.snittlig årslønn i 1984-kr	98 200		111 000		141 300	197 700	
Antall lønnstakere innen disse stillingskategorier pr. 1.10.84	10 856		5 400		10 611	801	

[1]) Anslag. Virkningen av de lokale normeringene pr. 1.5.85 er ikke med.

Tabell 1 h. *Disponibel realinntekt for grupper i statlig virksomhet. Årlig prosentvis endring.*

Inntekt 1984	1973—1980	1980—1981	1981—1982	1982—1983	1983—1984	1984—1985[2])
98 200 kroner Inntektsutvikling som for kontorassistent/kontorfullmektig:						
Enslig	1,5	2,4	0,8	0,6	0,2	1,1
Ektepar med 2 barn	2,2	2,1	1,2	1,4	0,3	1,0
110 000 kroner Inntektsutvikling som for fagarbeider i Televerket og NSB:						
Enslig	1,0	1,9	0,5	0,6	0,0	0,8
Ektepar med 2 barn	1,7	1,7	1,0	1,1	0,2	0,7
141 300 kroner Inntektsutvikling som for førstesekretær/konsulent/førstekonsulent:						
Enslig	÷ 4,3[1])	0,8	0,1	0,6	0,5	1,2
Ektepar med 2 barn	÷ 2,3[1])	0,1	0,5	1,3	0,6	1,2
197 700 kroner Inntektsutvikling som for ekspedisjonssjef/underdirektør/byråsjef:						
Enslig	÷ 1,4	1,5	÷ 1,9	0,8	1,7	1,4
Ektepar med 2 barn	÷ 0,6	0,5	÷ 1,5	1,8	1,7	1,5

[1]) 1977—1980.
[2]) Se fotnote tabell 1 g.

KAPITTEL 2

Prispolitikk og prisutvikling

1. PRISPOLITIKK

I St.meld. nr. 59 for 1984—85 om retningslinjer for prismyndighetenes virksomhet i 1985 heter det bl.a. at prismyndighetene først og fremst skal bidra til å fremme en effektiv konkurranse, særlig ved tiltak som tar sikte på å motvirke konkurransereguleringer i næringslivet. Et viktig ledd i arbeidet med å fremme konkurranse i næringslivet er også å vurdere konkurransebegrensende virkninger av offentlige regelverk.

Etter retningslinjen skal prismyndighetene også undersøke pris-, fortjeneste- og konkurranseforholdene i næringslivet, og legge vesentlig vekt på å informere forbrukerne og næringslivet om aktuelle pris- og konkurranseforhold. Dersom undersøkelsene gir grunn til det, skal prismyndighetene treffe tiltak for å bringe skadelige forhold til opphør.

Det er senere uttalt at det skal foretas en vurdering av Prisloven og Markedsføringsloven under ett, med sikte på tilpasning til dagens situasjon. Videre vil det bli lagt fram forslag om egen hjemmel for prismyndighetene til å gripe inn mot fusjoner som klart har konkurransehemmende virkning.

Med bakgrunn i retningslinjen er en rekke direkte prisreguleringer avviklet i løpet av de siste år. Dette gjelder bl.a. maksimalprisreguleringen for bensin, sement, brød, margarin, detaljpriser på kjøttvarer og transport med lastebil.

Det gjenstår fortsatt noe offentlig prisregulering; husleie, boliger i boligbyggelag og regulering av festeavgift. Foruten gjelder det i dag offentlig prisregulering hovedsaklig for bl.a. kunstgjødsel, drosjetakster, engrospris på kjøtt og kjøttvarer og mel og fløte. Reguleringene er under stadig vurdering.

En rekke dispensasjoner fra forskriftene av 1960 om konkurransereguleringer er gjennomgått, og en del er trukket tilbake. Unntakene i forskriftene for bank og forsikring er f.eks. opphevet. I tillegg er det i en del tilfelle grepet inn etter prisloven mot avtaler/vedtekter m.v. i næringslivet. Dette er bl.a. gjort for trelast, wallboard, ur, gratisaviser og annonseavtalen.

2. UTVIKLINGEN I PRISINDEKSENE

I løpet av de siste årene har prisstigningen avtatt internasjonalt. Dette gjelder også Norge, hvor stigningstakten i 1985 ligger omtrent på det halve av stigningstakten i begynnelsen av 1980-årene.

Den gjennomsnittlige prisstigning fra 1982 til 1983 var på 8,4 pst. og fra 1983 til 1984 på 6,2 pst. I gjennomsnitt for de 11 første måneder i 1985 var konsumprisindeksen 5,7 pst. høyere enn for tilsvarende periode i fjor. Stigningstakten har vært relativt stabil gjennom året. For siste 12 måneder målt fra november 1984 til november 1985 var prisstigningen 5,8 pst. Beregningsutvalget anslår den gjennomsnittlige prisstigningen fra 1984 til 1985 til ca. 5,7 pst.

Tabell 2 a viser utviklingen i konsumprisindeksen fordelt etter leveringssektor for perioden november 1984—november 1985 og tilsvarende periode året før.

Som det framgår av tabellen, var prisstigningen i perioden nov. 84—nov. 85 bare svakt lavere enn tilsvarende periode året før. Dersom en ser nærmere på underpostene så viser de aller fleste sterkere stigning i perioden nov. 84—nov. 85 enn foregående periode. Når total prisstigning allikevel er noe lavere i førstnevnte periode så skyldes dette den lave prisstigningen i undergruppene: 3.2 «Norskproduserte konsumvarer påvirket av verdensmarkedet», 4.1 «Importerte konsumvarer uten norsk konkurranse» og 5. «Husleie». Jordbruks- og fiskevarer viste relativt sterk stigning. For andre varer og tjenester var stigningen vesentlig høyere enn i fjor.

Prisstigningen i Norge fra 1983 til 1984 var ca. 1 prosentpoeng høyere enn tilsvarende tall for OECD-området. For 1985 vil Norge ifølge Nasjonalbudsjettet komme ut med en prisstigning fra 1984 til 1985 som fortsatt er ca. 1 prosentpoeng sterkere enn for OECD-området totalt. Forskjellen har imidlertid vært tiltakende gjennom 1985.

Tabell 2 a. *Konsumprisindeksen — varer og tjenester etter leveringssektor.*

	Vekt ‰	Endring i pst. Nov. 1983— nov. 1984	Nov. 1984— nov. 1985
Totalt	1 004,0	6,0	5,8
1. Jordbruksvarer	118,8	5,6	7,2
1.1 Mindre bearbeidde	72,0	5,4	7,1
1.2 Mer bearbeidde	46,8	5,8	7,3
2. Fiskevarer	13,7	3,0	7,7
3. Andre norskproduserte konsumvarer	344,8	7,2	5,4
3.1 Lite påvirket av verdensmarkedets priser	117,8	9,0	7,8
3.2 Påvirket av verdensmarkedet pga. stort importinnhold eller råstoffpris bestemt på verdensmarkedet	104,2	6,3	1,8
3.3 Påvirket av verdensmarkedet pga. konkurranse fra utlandet	127,8	6,3	6,1
4. Importerte konsumvarer	221,6	5,4	5,8
4.1 Uten norsk konkurranse	124,0	5,9	5,0
4.2 Med norsk konkurranse	97,6	4,6	6,8
5. Husleie	107,5	7,2	4,3
6. Andre varer og tjenester	197,6	4,8	6,3
6.1 Med arbeidslønn som dominerende prisfaktor	55,7	6,2	7,2
6.2 Også med andre viktige priskomponenter	141,9	4,0	6,0

Kilde: Statistisk ukehefte.

Tabell 2 b. *Produsentprisindeksen. Stigning i pst.*

	Jan.—nov. 1984 jan.—nov. 1985	Nov. 1984— nov. 1985
Oljeutvinning og bergverksdrift	5,7	÷ 1,2
Industri	4,5	2,6
Næringsmidler, drikkevarer og tobakk	6,6	5,7
Tekstilvarer, bekledningsvarer, lær og lærvarer	4,3	4,3
Trevarer	4,9	5,2
Treforedling, grafisk produksjon og forlagvirksomhet	5,1	1,6
Kjemisk produksjon, mineralolje, kull, gummi og plastprodukter	3,6	2,4
Mineralske produkter	6,1	5,1
Metaller	÷ 0,6	÷ 8,1
Verkstedprodukter	5,2	3,8
Kraftforsyning	8,4	7,6
Totalt	5,1	2,4

Kilde: Statistisk ukehefte.

Siste år, målt over perioden november 1984–november 1985 steg produsentprisindeksen med 2,4 pst. (tabell 2 b). I gjennomsnitt for de første 11 måneder i 1985 lå produsentprisindeksen 5,1 pst. høyere enn for tilsvarende periode i fjor.

Fig. 2.1 nedenfor viser en sammenstilling av konsumprisindeks (ekskl. tjenester) og engrosprisindeks for varer levert til konsum.

Både engrosprisindeksen for konsumvarer og konsumprisindeksen viste relativt ensartet og fallende stigningstak gjennom 1983 og ut i 1984. Fra våren 1984 synes engrosprisindeksen og konsumprisindeksen å ha mer ulik utvikling, og engrosprisindeksen steg mot slutten av året vesentlig sterkere enn konsumprisindeksen. Konsumprisindeksen har hatt en svak avtakende stigningstakt gjennom 1985. Engrosprisindeksen har derimot vist en noe tiltakende stigningstakt i begynnelsen av året for senere å vise en sterkt avtakende tendens.

Figur 2.1. *Engros- og konsumprisvekst. Konsumprisindeksen i alt ekskl. tjenester og engrosprisindeksen for varer levert til konsum. Prosent endring fra ett år tidligere.*

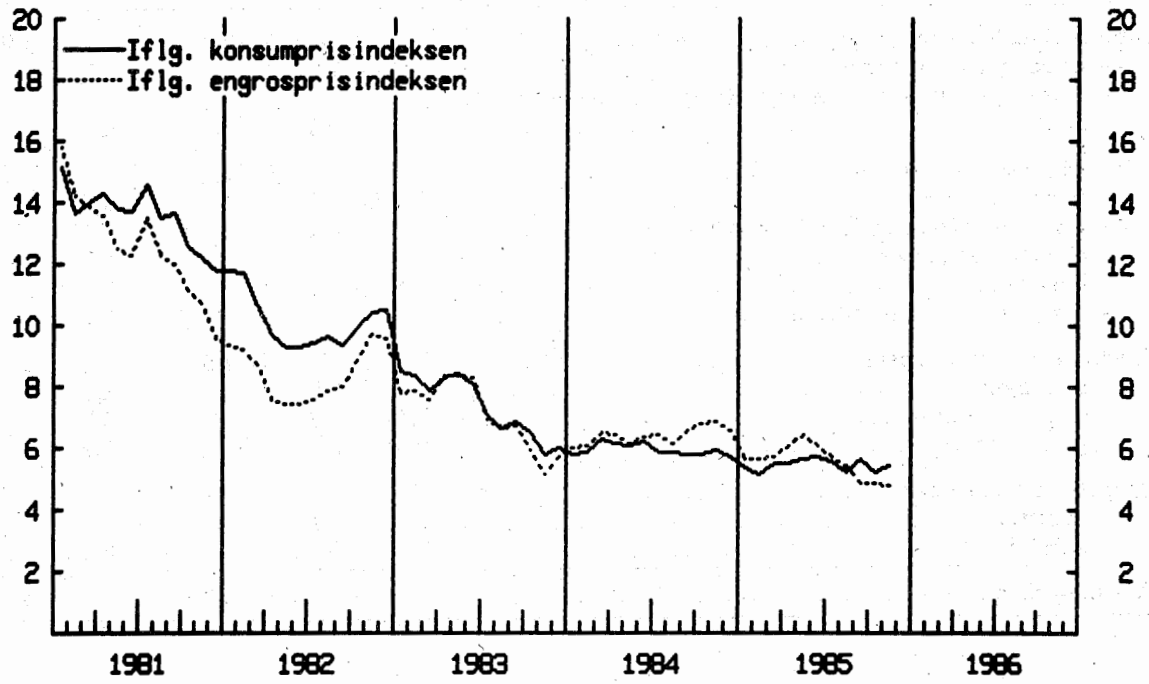

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

3. AJOURFØRT DEKOMPONERING AV KONSUMPRISVEKSTEN I 1985

I Beregningsutvalgets rapport våren 1985 ble konsumprisveksten fra 1984 til 1985 anslått til 5,3—6,3 pst. Den faktiske utvikling ser nå ut til å bli en vekst på 5,7 pst.

I dette avsnittet sammenlignes forutsetningene bak Beregningsutvalgets prognose fra våren 1985 med det prisbildet Finansdepartementet har lagt til grunn i Salderingsproposisjonen i desember 1985.

I tabell 2 c er konsumprisutviklingen dekomponert etter bidrag fra ulike varekategorier. En vil knytte noen kommentarer til tabellen.

Beregningsutvalgets prognose bygget på en forutsetning om en gjennomsnittlig vekst i prisene på importerte varer på fra 5 ½ til vel 6 pst.

Prisindeksene for import fra utenrikshandelsstatistikken viser en gjennomsnittlig vekst på om lag 7 ¼ pst. i årets tre første kvartaler. Leveringssektoren importerte varer i konsumprisindeksen viser derimot en gjennomsnittlig vekst på i underkant av 6 pst. i årets elleve første måneder. Selv om disse indeksene ikke direkte er sammenlignbare, kan det være problematisk å forklare denne forskjellen i prisutviklingen. En mulig forklaring kan være at utenrikshandelsstatistikken viser høyere prisvekst som følge av endrede vekter eller som følge av at f.eks. importerte biler gjennomgående er av et dyrere merke i år enn i fjor. En annen mulig forklaring kan være at driftsmarginene i varehandelsleddet øker mindre i år enn i fjor.

I tabellen har en lagt til grunn en gjennomsnittlig vekst i prisen på importerte varer på 6 pst. fra 1984 til 1985.

For en del norskproduserte varer er prisutviklingen påvirket av utlandet enten pga. sterk konkurranse eller pga. stort importinnhold. For disse regner en nå med en noe svakere prisvekst enn det en la til grunn for Beregningsutvalgets prognose. Dette skyldes hovedsaklig en meget moderat prisutvikling på verdensmarkedet for en del råvarer og mindre bearbeidede varer i 1985.

Tabell 2 c. *Dekomponering av konsumprisveksten fra 1984 til 1985. Prosentenheter.*

Bidrag til konsumprisveksten fra varer levert fra sektorer med:	Prognose våren 1985		Anslag desember 1985	
Internasjonalt bestemte priser		1,7—2,0		1,9
— priser på importerte varer	1,4—1,7		1,7	
— priser på varer produsert i Norge for hjemmemarkedet	0,3		0,2	
Offentlig regulerte priser		1,9—2,2		1,7
— jordbrukspriser	0,5—0,7		0,5	
— priser på offentlig forretningsdrift	0,1		0,1	
— elektrisitetspriser	0,3		0,3	
— husleie	0,8—0,9		0,6	
— øvrige offentlig regulerte priser	0,2		0,2	
Kostnadsbestemte priser		1,5—1,9		1,9
— lønninger	1,5		1,8	
— driftsresultater	0,4— 0,6		0,5	
— produktivitet	÷0,4—÷0,2		÷0,4	
Avgifter og subsidier		0,2		0,2
— avgifter	0,1		0,1	
— subsidier	0,1		0,1	
Konsumprisindeksen		5,3—6,3		5,7

For å beregne bidraget til konsumprisveksten fra jordbrukspriser, tok en i prognosen utgangspunkt i priser som måtte gjelde dersom inntektene i jordbruket skulle stige i takt med inntektene for industriarbeidere. Det ser nå ut som om bidraget fra jordbrukspriser vil bli nedre grense av intervallet i prognosen. Dette skyldes bl.a. at en i jordbruksoppgjøret i år la til grunn en gjennomsnittlig vekst i lønningene for industriarbeidere fra 1984 til 1985 som var over 1 pst.enhet lavere enn forutsatt i prognosen.

Nedre grense for det anslåtte bidraget fra husleiene forutsatte at disse i 1985 skulle stige omtrent i takt med prisene ellers. Hittil i år har husleiene vært om lag 5 pst. høyere enn i samme periode i fjor. En legger også til grunn en gjennomsnittlig husleievekst på 5 pst. fra 1984 til 1985.

Ved utarbeiding av Beregningsutvalgets prognose ble det lagt til grunn en lønnsvekst fra 1984 til 1985 på 7 pst. Den gjennomsnittlige lønnsvekst ser ut til å kunne bli av størrelsesorden 8 pst. Virkningen av denne endringen på prisutviklingen fra 1984 til 1985 vil avhenge av lønnsvekstens fordeling over året og av fordelingen på ulike sektorer. En legger nå til grunn et bidrag fra lønninger som er vel ¼ pst. høyere enn i prognosen.

Erfaringsmessig har det vært vanskelig å gi gode anslag for utviklingen i driftsmarginer og produktivitet fra ett år til et annet. Nedre del av intervallet i Beregningsutvalgets prognose forutsatte fortsatt sterk produktivitetsvekst og en moderat vekst i driftsmarginene. Utviklingen hittil antyder at denne prognosen omtrent har slått til.

Det samlede bidraget fra kostnadsbestemte priser er nå det samme som det høyeste tall som ble brukt i vårprognosen.

KAPITTEL 3

Utviklingen i Norges konkurranseevne

1. KURSUTVIKLINGEN FOR NORSKE KRONER

Valutamarkedet var fram til månedsskiftet februar/mars 1985 preget av høy og økende dollarkurs overfor de vest-europeiske valutaene. Denne trenden i kursutviklingen hadde pågått siden 1980. På det høyeste var midtkursen på en amerikansk dollar ifølge noteringene på Oslo Børs, kr 9,88. Senere er dollaren falt markert, bl.a. som følge av samarbeid mellom de 5 store vestlige industriland om intervenering i markedet. I månedsskiftet november/desember var dollarkursen om lag kr 7,60.

Figur 3.1 viser kursutviklingen i norske kroner overfor et utvalg av andre valutaer i 1984 og 1985. Italienske lire ble 20.7.85 devaluert med 8 pst. i forhold til de andre medlemslandene i det europeiske valutasamarbeidet, EMS. Forøvrig er det ikke foretatt noen paritetsendring innen EMS, som de fleste EF-valutaer er knyttet til, siden 21. mars 1983.

Den norske kroneverdien er knyttet til en kurv av våre handelspartneres valuta. Valutakurven ble etablert i desember 1978. De någjeldende vektene ble fastsatt i august 1982. Dette systemet holder kronens verdi noenlunde fast i forhold til et veid gjennomsnitt av valutaene til våre viktigste handelspartnere.

Den norske kroneverdien ble justert to ganger i løpet av 1984. Fra 2. juli 1984 ble målingen av kroneverdien ved hjelp av kurvindeksen endret fra et aritmetrisk til et geometrisk gjennomsnitt. Dette medførte samtidig en depresiering av kronen (nedgang i kroneverdien) med et par prosent.

Med virkning fra 24. september 1984 annonserte Norges Bank at den i tida framover ville styre mot en noe svakere krone i sin kurspolitikk. Denne politikken er blitt videreført ved at Finansdepartementet i sine forskrifter av 12.8.85 bestemte at Norges Bank inntil videre skal velge et kursleie i den øvre fjerdedel av kursindeksens svingningsområde.

Et samlet bilde av utviklingen i kronens internasjonale verdi i årene fra 1974 målt med dagens valutakurvvekter og veieteknikk er vist i figur 3.2. Figuren er basert på kvartalsgjennomsnitt. I figuren betyr stigende kurve øking i kronens internasjonale verdi (bidrar isolert sett til svekket konkurranseevne slik den er beregnet i neste avsnitt), og fallende kurve, nedgang i kronens verdi.

Ved årsskiftet 1976—77 nådde kronens internasjonale verdi målt på denne måten et maksimum. I 1985 har kroneverdien i gjennomsnitt ligget vel 15 pst. under denne maksimumsverdien. I 1978 ble kronens internasjonale verdi betydelig svekket. Mellom 1978 og 1982 var det små endringer i de gjennomsnittlige kurvindeksene, men med en tendens til styrking av den norske krone. I løpet av 1982 skjedde det imidlertid en markert svekkelse av kronen bl.a. som følge av nedskrivninger av kronekursen. I løpet av 1984 ble kronen på ny svekket, i hovedsak som følge av de valutapolitiske tiltak som ble gjennomført i juli og september samme år.

På årsbasis regnet fra 1983 til 1984 ble den norske krones internasjonale verdi svekket med 2 pst. målt med kurvindeksen. I 1985 har kroneverdien ligget om lag 2 ¼ pst. lavere enn gjennomsnittet for 1984.

Det presiseres at den beregnede verdiendringen er knyttet til kurvvektene, og at andre vektsystemer vil gi andre resultater. Videre vil Beregningsutvalget bemerke at gjennomsnittlig kursendring dekker over til dels sterke endringer i kursene på de enkelte valutaer. Se figur 3.1.

Fig. 3.1. *Middelkurser i Oslo (N.kr. pr. enhet) for US-dollar, britiske pund, tyske mark, svenske kroner og japanske yen. Månedsgjennomsnitt.*

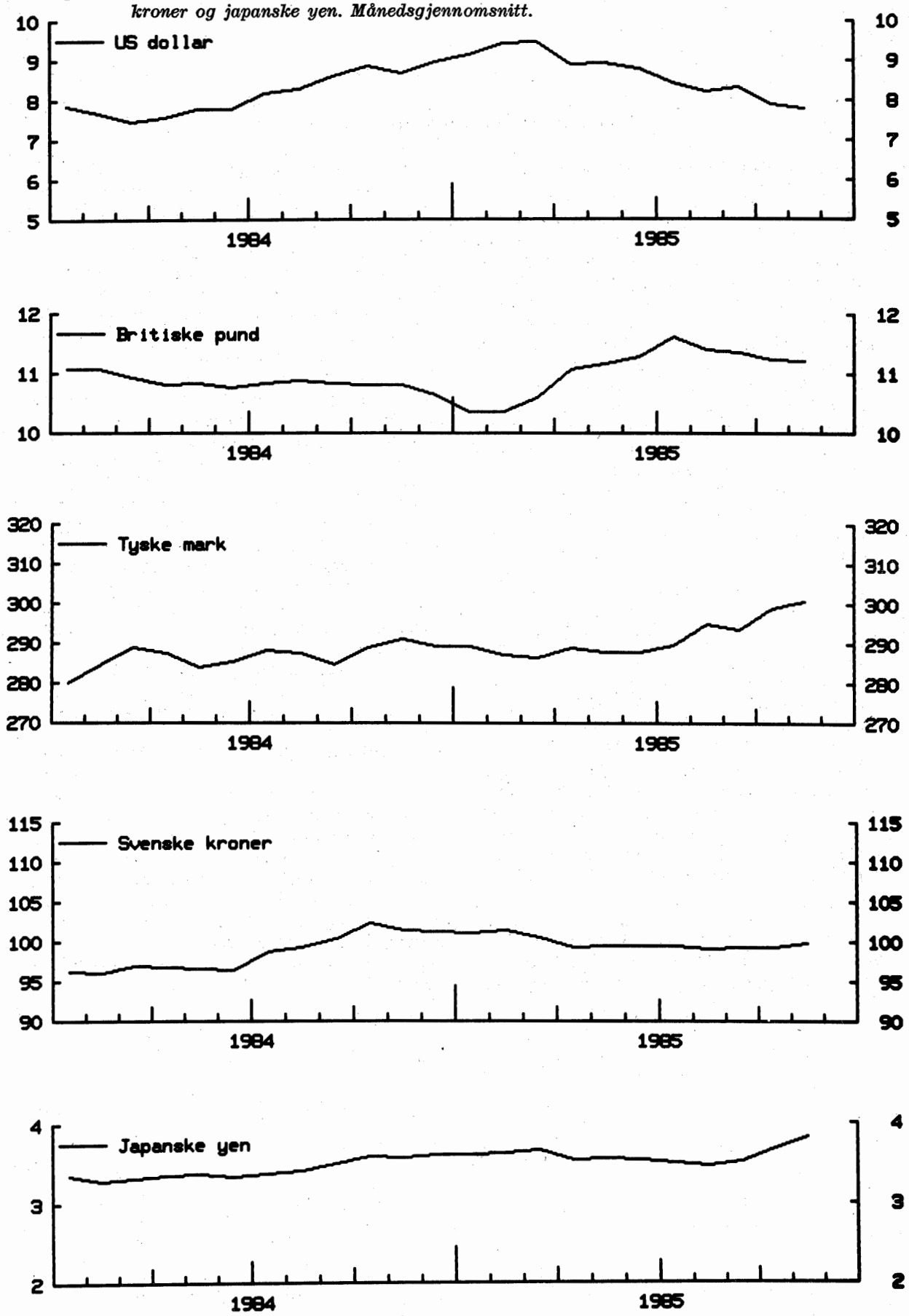

Fig. 3.2. *Kursutviklingen for den norske krone målt med valutakurvvekter. (Dagens kurvsystem). Kvartalsgjennomsnitt.*

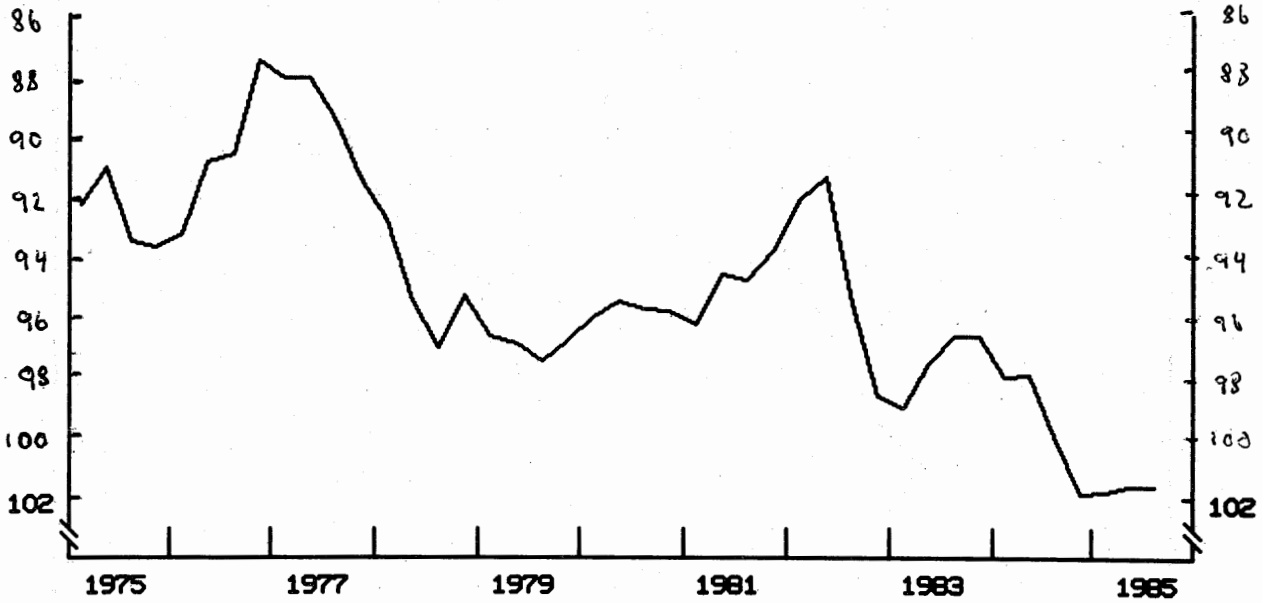

2. LØNNSKOSTNADENE I INDUSTRIEN

De samlede lønnskostnader (medregnet sosiale utgifter) påvirker direkte og indirekte en vesentlig del av kostnadene for de fleste varer og tjenester som fremstilles i konkurranse med utlandet. For utviklingen i konkurranseevnen vil derfor lønnsutviklingen sammen med endringer i arbeidskraftproduktiviteten og kroneverdien, få stor betydning. Som et felles mål for dette brukes ofte lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien.

En må imidlertid være klar over at kostnader knyttet til kapital, energi og råvareinnsats faller utenfor dette begrepet. Tallene er derfor best egnet til å gi uttrykk for endringer i konkurransestillingen fra et tidspunkt til et annet for de mest arbeidsintensive industrigrener. Dersom det skjer store endringer i en rekke andre kostnader, kan også dette påvirke industriens konkurranseevne sterkt. Om begrepet konkurranseevne viser Utvalget forøvrig til Økonomisk utsyn 1983 fra Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 3 a og figur 3.3 viser utviklingen i lønnskostnader pr. produsert enhet i norsk industri sammenliknet med våre viktigste handelspartnere i perioden 1970—1985. Sammenveiingen av lønnskostnader pr. produsert enhet hos våre handelspartnere er foretatt med den norske krones valutakurvvekter.

I årene før 1977 fant det sted en nokså sammenhengende svekkelse av norsk industris konkurranseevne, slik vi her måler den ved relativ vekst i lønnskostnader pr. produsert enhet. I årene 1977—1979 gikk denne utviklingen i motsatt retning. Bedringen i disse årene kan i hovedsak tilskrives lavere vekst i lønnskostnadene i Norge enn hos våre viktigste handelspartnere, jfr. pris- og inntektsstoppen 1978—1979. Også valutakursutviklingen bidro til bedret konkurranseevne i denne perioden, mens produktivitetsutviklingen hadde motsatt effekt med klart svakere vekst innen norsk industri i disse årene enn hos gjennomsnittet for våre handelspartnere.

Fig. 3.3. *Lønnskostnader pr. produsert enhet i norsk industri i forhold til våre handelspartnere. 1980=100.*

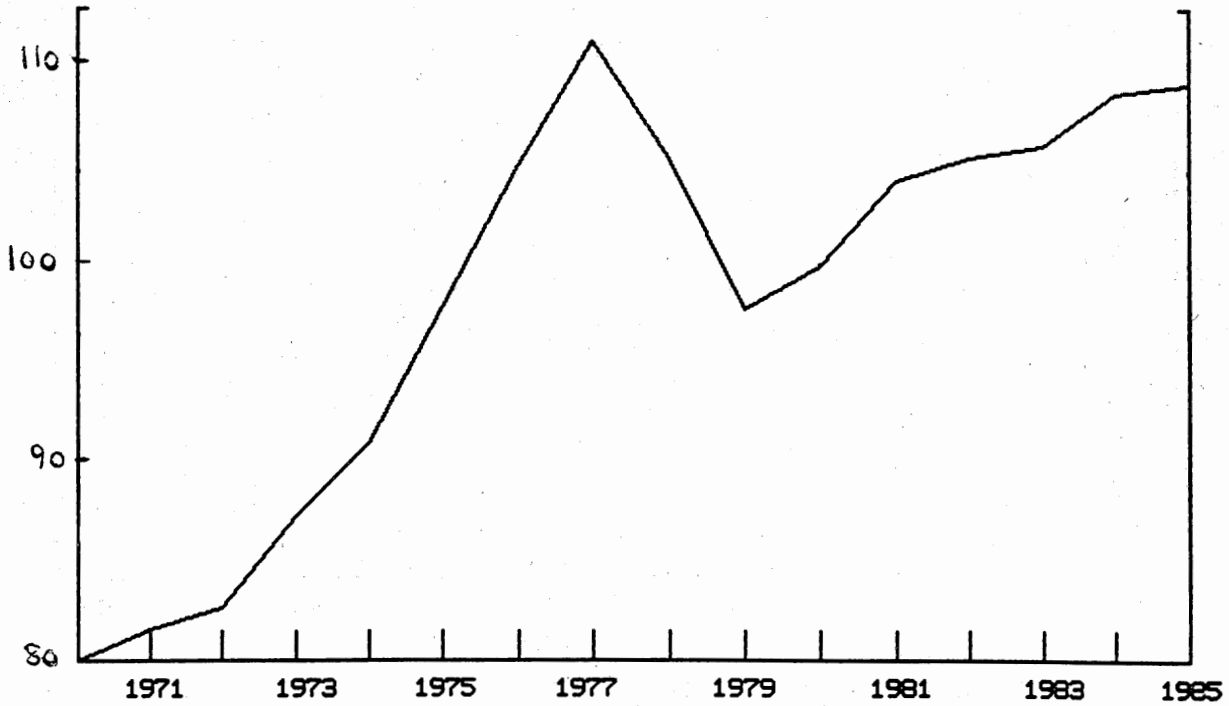

Tabell 3 a. *Lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien i Norge i forhold til våre viktigste handelspartnere (1980=100).*

	Indeks	Endring fra året før
1970	80,3	
1973	87,6	2,9[2])
1975	98,0	5,7[2])
1977	111,1	6,5[2])
1978	105,3	÷ 5,2
1979	97,9	÷ 7,0
1980	100,0	2,1
1981	104,2	4,2
1982	105,4	1,1
1983	106,0	0,6
1984	108,7	2,5
1985[1])	109	½

[1]) Anslag.
[2]) Gjennomsnittlig årlig endring fra forannevnte år.
Kilde: OECD, IMF, nasjonale kilder og Statistisk Sentralbyrå.

I hvert år fra 1980 har vi på nytt fått en viss svekkelse av norsk industris relative kostnadsposisjon. Tabell 3 b gir et inntrykk av hva de ulike faktorene — lønnskostnader i nasjonal valuta, produktivitet og valutakurser — har betydd for utviklingen i perioden 1981—1985.

Tabell 3 b viser at i perioden 1981 t.o.m. 1985 har lønnskostnadene for hvert enkelt år vært sterkere i norsk industri enn gjennomsnittlig lønnsvekst hos våre handelspartnere. Det bidrar isolert sett til svekket konkurranseevne. De to årene med sterkest svekkelse i konkurranseevne i denne perioden er 1981 og 1984. I begge disse årene har produktivitetsveksten i norsk industri vært betydelig lavere enn hos våre handelspartnere. De tre siste årene har nedgang i kroneverdien redusert svekkelsen i konkurranseevnen. Som følge av de valutatekniske tiltak som fant sted i løpet av 1984, vil kroneverdien i 1985 i gjennomsnitt ligge om lag 2 ¼ pst. lavere enn i 1984.

Produktivitetsveksten i industrien i 1985 er i Salderingsproposisjonen for 1986 anslått til 2 ½ pst. Basert på disse anslagene ventes lønnskostnadene pr. produsert enhet å øke med 5 ½ pst. fra 1984 til 1985.

Lønnskostnadene pr. produsert enhet i industrien hos våre handelspartnere er anslått å ha økt med 2 ¾ pst. fra 1984 til 1985 målt i nasjonal valuta og 5 pst. målt i norske kroner.

Alt i alt regner Beregningsutvalget med en forverring på rundt ½ pst. i norsk industris konkurranseevne fra 1984 til 1985.

Utviklingen i lønnskostnader pr. produsert enhet i industrien innen de enkelte land, er gjengitt i tabell 3 c. Tabellen gir et bilde av utviklingen i lønnskostnader pr. produsert en-

het i de enkelte land og viser hvor store forskjeller det er i kostnadsutviklingen mellom de enkelte land. På grunn av de store forskjellene vil ikke et veiet gjennomsnitt nødvendigvis gi et korrekt uttrykk for den endrede konkurransesituasjon de enkelte bransjer vil stå overfor.

Av de mest sentrale handelspartnere i tabellen synes Storbritannia, Sverige, Italia og Frankrike å ha hatt om lag like sterk vekst i LPE i 1985 som Norge. I bl.a. Vest-Tyskland, Japan og Danmark, derimot, har lønnskostnadene pr. produsert enhet endret seg lite i 1985 og i Nederland har de falt.

Beregningsutvalget finner grunn til å understreke at beregninger av utviklingen i relative lønnskostnader pr. produsert enhet nødvendigvis er beheftet med stor usikkerhet. Ikke bare er usikkerheten knyttet til anslagene for lønnskostnader, produktivitet og valutakursendringer for Norge, men også til anslagene for våre viktigste handelspartnere. Konklusjonene overfor må derfor tolkes med varsomhet.

Tabell 3 b. *Lønnskostnader pr. produsert enhet (LPE) 1981—85 i industrien. Prosent endring*[1]).

	1981	1982	1983	1984	1985[2])
Handelspartnere					
Lønnskostnader	10,9	8,8	6,7	6,2	5¾
Produktivitet	3,0	2,7	5,5	5,8	3
LPE, nasjonal valuta	7,7	5,9	1,2	0,4	2¾
Valutakursendring[3])	÷ 1,0	÷ 0,5	3,3	2,0	2¼
LPE, norsk valuta	6,6	5,4	4,5	2,5	5
Norsk industri					
Lønnskostnader	11,5	9,2	11,2	8,2	8
Produktivitet	0,3	2,6	5,7	3,0	2½
LPE	11,1	6,6	5,1	5,0	5½
Endring (forverring) i relativ (LPE)	4,2	1,1	0,6	2,5	½

[1]) Tall for våre handelspartnere og for valutakurs er beregnet som et geometrisk gjennomsnitt veid med valutakurvvekter på grunnlag av indeksserier med 1980 som basisår.
[2]) Anslag.
[3]) Positivt tall innebærer en effektiv depresiering av norske kroner.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå, IMF, OECD, nasjonale anslag.

Tabell 3 c. *Lønnskostnader pr. produsert enhet (LPE) i industrien[1]) hos våre viktigste handelspartnere. Prosentvis endring fra året før.*

	Kurv-vekter	LPE i nasjonal valuta				Valutakursutviklingen overfor norske kroner				LPE-endring i norske kroner			
		1982	1983	1984	1985[2])	1982	1983	1984	1985[2])	1982	1983	1984	1985[2])
Belgia	2,4	3,2	1,8	1,5	1½	÷9,5	3,9	÷1,1	..	÷6,6	5,7	0,3	..
Canada	3,6	13,4	0,5	÷4,6	1	9,4	13,3	6,4	..	24,0	13,8	1,5	..
Danmark	6,8	11,3	1,3	÷3,1	½	÷4,0	3,2	÷1,4	..	6,8	4,6	÷4,5	..
Finland	3,0	7,2	2,5	3,8	3	0,7	÷2,2	3,6	..	8,0	0,3	7,5	..
Frankrike	9,2	11,1	7,6	2,2	5¼	÷7,2	÷2,2	÷2,8	..	3,1	5,2	÷0,7	..
Italia	3,3	18,2	14,0	3,9	5½	÷5,9	1,0	÷3,6	..	11,2	15,2	0,1	..
Nederland	4,6	4,6	÷1,0	÷7,7	÷2	4,9	6,0	÷0,7	..	9,8	4,9	÷8,4	..
Storbritannia	14,7	4,0	0,5	3,7	6	÷2,9	÷1,8	÷1,8	..	1,0	÷1,3	1,8	..
Sverige	15,0	4,2	0,5	3,7	5½	÷9,3	÷7,7	3,6	..	÷5,5	÷7,2	7,5	..
Sveits	1,2	5,3	÷1,6	÷5,9	1¼	8,6	9,4	÷0,1	..	14,4	7,7	÷6,0	..
Vest-Tyskland	17,7	4,1	÷0,5	÷0,4	0	4,6	7,7	0,2	..	8,9	7,2	÷0,2	..
Østerrike	1,5	2,5	÷0,1	÷1,8	1	4,9	7,6	0,3	..	7,5	7,5	÷1,5	..
Japan	6,0	÷1,9	÷1,6	÷3,6	½	÷0,5	18,5	11,7	..	÷2,4	16,6	7,7	..
USA	11,0	6,6	÷0,7	0,0	2¼	12,5	13,2	11,9	..	19,9	12,4	11,9	..
Norges handelspartnere	100,0	5,9	1,2	0,4	2¾	÷0,5	3,3	2,0	2¼	5,4	4,5	2,5	5
Norge		6,6	5,1	5,0	5½					6,6	5,1	5,0	5½
Relativ LPE-endring										1,1	0,6	2,5	½

Kilde: OECD, IMF og nasjonale anslag.

[1]) Tall for våre handelspartnere og for valutakurs er beregnet som et veid geometrisk gjennomsnitt på grunnlag av indeksserier med 1980 som basisår. Veiingen er basert på den norske krones valutakurvvekter. Disse vektene antas å gi en god beskrivelse av nåværende handelsmønster og angir dermed den konkurransemessige betydning de respektive land har for norsk tradisjonell eksport og hjemmekonkurrerende varer både som direkte avtakere av norske produkter og den rolle de spiller som konkurrenter på våre markeder innen samme produktgrupper.

[2]) Anslag. Valutaanslaget bygger på gjennomsnittlig kurvindeks for årets 10 første måneder.

KAPITTEL 4

Konjunktursituasjonen

1. VERDENSØKONOMIEN

Den økonomiske oppgangen i industrilandene som nå har vart siden begynnelsen av 1983, fortsetter. Men veksten i USA, hvor oppgangen startet, er nå betydelig lavere enn tidligere. Dette fører til at også den samlede veksten i OECD-området har avtatt. Samtidig ser det ut til at veksten i verdenshandelen, som i 1984 var så høy som 9 pst., i år blir om lag 4 pst. Verdenshandelen ser ut til å kunne fortsette å øke i dette tempoet også i 1986.

Det knytter seg usikkerhet til den videre økonomiske utviklingen bl.a. i USA. En har lagt til grunn at USA får samme moderate økonomiske vekst i 1986 som i 1985, med en økning i BNP på om lag 2 ½ pst. hvert år. I de vest-europeiske industrilandene venter en at veksten skal fortsette om lag i samme tempo som det siste året, slik at det ikke lenger blir noen vesentlig forskjell mellom utviklingen i Nord-Amerika og Vest-Europa. I Japan ventes en avdempning av veksten fra 1985 til 1986, men Japan kan også neste år få den sterkeste økonomiske veksten av de store industrilandene.

Økningen i OECD-landenes samlede *bruttonasjonalprodukt (BNP)* er anslått til om lag 3 pst. i 1985, mot 4,9 pst. i 1984. For 1986 blir BNP-veksten anslått til om lag 2 ¾ pst. For våre viktigste handelspartnere, hvor veksten i BNP i 1984 var på 3,4 pst., er det ventet en vekst på om lag 2 ¾ pst. i 1985 og 2 ½ pst. i 1986.

Industriproduksjonen i våre viktigste konkurrentland kan øke med om lag 3 ½ pst. i år og om lag 2 ¾ pst. fra 1985 til 1986.

Arbeidsledigheten i OECD-området vil neppe avta selv om det ventes at den økonomiske oppgangen vil fortsette. Etter at andelen av arbeidsstyrken i OECD-området som står uten jobb har vist en viss nedgang siden 1983, venter en nå at ledigheten vil holde seg omtrent uendret fra 1985 til 1986, om lag 8 ½ pst. Målt i antall personer kan ledigheten i OECD-landene i så fall komme opp i 31 ¼ millioner i 1986.

Arbeidsledigheten i USA, som lå på et rekordhøyt nivå, har falt sterkt de siste tre årene, og ventes nå å stabilisere seg på om lag 7 ¼ pst. Etter en usedvanlig sterk vekst i sysselsettingen på over 7 mill. personer i løpet av knappe tre år, ventes sysselsettingen i USA i 1985 og 1986 å vokse omtrent i takt med økningen i arbeidsstyrken. I Vest-Europa, hvor sysselsettingen knapt har passert nivået fra 1973, ventes det bare en moderat vekst i sysselsettingen i 1985 og 1986. Arbeidsledigheten i Vest-Europa kan i tilfelle fortsette å stige svakt, til 11 ¼ pst. av arbeidsstyrken i 1986. I Japan ventes det at arbeidsledigheten forblir lav, omtrent 2 ½ pst.

Veksttakten i konsumprisene i OECD-landene er fortsatt avtakende. I de seks månedene fram til oktober i år steg konsumprisene i OECD-området med en årlig rate på 3,8 pst., mens konsumprisstigningen de siste 12 måneder var 4,3 pst. I 1984 var konsumprisstigningen på 5,3 pst. Det kan nå se ut til at konsumprisstigningen i OECD-området fra 1984 til 1985 vil bli 4 ¾ pst. og gå ned til 4 ½ pst. neste år.

Inflasjonstakten hos våre handelspartnere har de to siste årene falt sterkere enn for gjennomsnittet av OECD-land, og kan neste år komme ned mot 3 ¼ pst., mot 4 ½ pst. i 1985.

I tidligere oppgangsperioder har tendenser til økende råvarepriser og tiltakende lønnsvekst som regel ført til at også konsumprisstigningen har tiltatt. Den forholdsvis lave veksten i industrilandene helt siden begynnelsen av 1970-årene er antakelig en viktig årsak til at råvareprisene er forblitt lave på tross av de to-tre års siste oppgang i industrilandene. I tillegg har prisene på det internasjonale energimarkedet vist en nedadgående tendens.

Samtidig er det få tegn til tiltakende lønnsvekst i OECD-området, og i flere land er lønnsveksten fortsatt avtakende. Det ser derfor ut til at den nåværende tendensen med stabil eller avtakende inflasjonstakt i de vestlige industrilandene vil vedvare i 1986.

Vurderingen av de internasjonale økonomiske utsiktene bygger bl.a. på at det ikke skjer vesentlige endringer i den økonomiske politikken som nå føres i de store industrilandene. Også andre forutsetninger er usikre. Fortsatt eksisterer det viktige ubalanser, særlig når det gjelder utviklingen i utenriksøkonomien i de forskjellige delene av OECD-området. De store og voksende underskuddene i USA's utenriksøkonomi har nå etterhvert

fått et motstykke i svært betydelige overskudd på Japans driftsbalanse overfor utlandet, samtidig som også mange vest-europeiske land nå opplever bedring. De store ubalansene i de internasjonale betalingsstrømmene er en av årsakene til at en i tiden fremover ikke kan se bort fra et videre fall i dollarkursen.

Ubalansen i betalingsforholdene innen OECD-området, gjeldssituasjonen i utviklingslandene og faren for økende proteksjonisme blir regnet som de største usikkerhetsfaktorene når det gjelder den videre utviklingen i internasjonal økonomi. Kravene om beskyttelsestiltak eller proteksjonisme i USA er foreløpig blitt noe dempet etter at finansministrene fra de fem store vestlige industrilandene (G-5) i slutten av september ble enige om å samarbeide bl.a. for å få ned kursen på amerikanske dollar. Dollarkursen har falt betydelig frem til begynnelsen av desember, særlig i forhold til yen, men også i forhold til andre valutaer.

I USA vokste bruttonasjonalproduktet ifølge reviderte tall med 4,3 pst. årlig rate i 3. kvartal i år. Det er noe mer enn tidligere lagt til grunn, men en vesentlig del av veksten i 3. kvartal skyldes sannsynligvis spesielle faktorer. En venter fortsatt at bruttonasjonalproduktet skal vokse med om lag 2 ½ pst. fra 1984 til 1985, og at veksten skal fortsette om lag i dette tempoet i 1986. Prisstigningen de siste tolv måneder frem til utgangen av oktober 1985 var 3,2 pst. For 1986 er prisstigningen anslått til 3 ½ pst.

Det er imidlertid fortsatt stor spredning i de foreliggende anslag for amerikansk økonomi neste år. De fleste forventer at spareraten vil stige og dermed bidra til å dempe veksten i etterspørselen noe. På den annen side burde fallet i kursen på amerikanske dollar etter hvert lette konkurransesituasjonen for amerikansk næringsliv noe, men de siste handelstallene viser fortsatt ingen tegn til nedgang i underskuddet i handelen med utlandet. Underskuddet på driftsbalansen kan komme opp i 150 mrd. dollar i 1986.

Underskuddet på det føderale budsjettet i budsjettåret som utløp 30. september, kom opp i om lag 210 milliarder dollar. President Reagan undertegnet i desember et vidtrekkende lovforslag som tar sikte på at budsjettunderskuddet skal fjernes i løpet av årene frem til 1991. Dette skal skje gjennom delvis automatiske nedskjæringer, dersom det ikke blir enighet i Kongressen om budsjettvedtak som sørger for en tilsvarende reduksjon i underskuddene. Det er likevel usikkert om budsjettunderskuddet i budsjettåret 1985—86, kan reduseres til de vel 170 milliarder dollar, slik et prinsippvedtak allerede sist sommer gikk ut på.

I Japan har myndighetene i løpet av høsten gjennomført flere tiltak for å følge opp beslutningene på det såkalte G-5 møtet i Washington i slutten av september, med sikte på å bidra til å redusere de fortsatte ubalanser i verdensøkonomien. Japan har økt renten på kortsiktige lån, og samtidig intervenert aktivt i valutamarkedet. Samtidig er det gjennomført visse tiltak for å hindre at renteøkningen fører til mindre innenlandsk etterspørsel. Veksten i BNP er anslått til om lag 5 pst. i 1985 og 3 ¾ pst. i 1986. Mindre vekst i eksporten er viktigste grunn til nedgangen i veksttakten. Prisstigningen kan bli så lav som 1 ½ pst. neste år.

I Vest-Europa har den økonomiske oppgangen fortsatt i moderat tempo til tross for avtakende veksttakt i USA. Fallet i dollarkursen siden våren 1985 har åpnet for rentesenkninger i flere land, noe som kan stimulere investeringsetterspørselen. Både i 1985 og 1986 ventes dessuten utviklingen i handelen med andre land å gi et positivt, om enn avtakende, netto bidrag til den økonomiske veksten i de fleste europeiske land. Økningen i bruttonasjonalproduktet ventes i 1986, for tredje år på rad, å bli mellom 2 ¼ og 2 ½ pst.

I Storbritannia la regjeringen i november frem nye utgiftsanslag for 1986 som ligger om lag 4 milliarder pund høyere enn i det opprinnelige budsjettforslaget som ble lagt frem sist vår. For å hindre at dette slår ut i økte offentlige låneopptak, foreslår regjeringen blant annet å øke inntektene gjennom privatisering og salg av offentlige virksomheter og eiendommer. BNP-veksten antas å gå ned fra 3 ¾ pst. i 1985 til 2 ½ pst. i 1986, pga. svak eksportutvikling. Prisstigningen kan bli 4 pst. i 1986.

I Vest-Tyskland ser det ut til at den økonomiske veksten i 1986 kan bli sterkere enn tidligere antatt og komme opp i 3 ¼ pst. Samtidig kan veksten i konsumprisene bli så lav som 1 ¼ pst.

Danmark er også blant de industrilandene som venter en vekst i konsumprisene på ca. 2 pst. fra 1985 til 1986. Danske myndigheter justerte tidligere i høst opp sitt anslag for BNP-veksten i 1986 til 3 ¾ pst. På grunn av uforutsett stort underskudd på driftsbalansen i 1985, på over 20 mrd. danske kroner, la regjeringen i begynnelsen av desember fram flere innstrammingstiltak, som kan medvirke til at veksten neste år likevel ikke blir så sterk.

I Sverige kan den økonomiske veksten avta til vel 1 pst. i 1986. Årsaken er først og fremst en forventet nedgang i investeringene, etter at flere svært store investeringsprosjekter i indu-

strien er blitt avsluttet i år. Lønnsveksten blir i år dessuten høyere enn tidligere antatt, og kan i industrien komme opp i 8 pst. Prisveksten antas å bli redusert fra over 7 pst. i 1985 til om lag 5 pst. i 1986.

Tabell 4 a. *Bruttonasjonalprodukt og industriproduksjon hos våre handelspartnere. Prosentvis endring.*

	Eksport-vekter 1984	Årlig gj.snitt 1972—82	1983	1984	1985[1])	1986[1])
BNP						
Belgia	2,6	2,3	0,1	2,2	1 ½	1 ½
Danmark	9,0	1,9	2,1	4,0	2 ½	3 ¾
Finland	4,0	3,1	2,9	3,0	3 ½	3
Frankrike	4,7	2,7	0,7	1,6	1 ¼	2
Italia	3,8	2,6	÷0,4	2,6	2 ¼	2
Nederland	6,6	1,9	1,1	1,7	2 ¼	2 ¼
Storbritannia	16,5	1,4	3,2	2,6	3 ¾	2 ½
Sverige	19,3	1,6	2,5	3,3	2 ½	1
Vest-Tyskland	18,6	2,0	1,6	2,7	2 ¼	3 ¼
Japan	4,1	4,3	3,4	5,8	5	3 ¾
USA	11,0	2,2	3,7	6,8	2 ½	2 ½
Norges handelspartnere	100,0	2,0	2,3	3,4	2 ¾	2 ½
OECD totalt		2,5	2,7	4,9	3	2 ¾
— sju store		2,6	2,9	5,2	3	2 ¾
— andre OECD-land		2,4	1,6	3,1	2 ¾	2 ½
Norge[3])		3,9	3,9	3,8	3 ½	2 ¾
Fastlands-Norge[3])		3,0	1,4	2,6	4	3 ¼
Industriproduksjon						
Norges handelspartnere		1,2	3,0	5,9	3 ½	2 ¾
OECD totalt		1,7	3,5	8,1	3	2 ¾
Norge[2])[3])		0,3	÷1,1	2,4	3	2 ½

Kilde: OECD og nasjonale kilder.
[1]) Anslag.
[2]) Inkl. tradisjonelt bergverk.
[3]) Anslagene for 1985 og 1986 er fra Salderingsproposisjonen (St.prp. nr. 1. Tillegg nr. 15 (1985—86)).

Tabell 4 b. *Konsumpriser hos våre handelspartnere. Prosentvis endring.*

	Kurv-vekter	Årlig gj.snitt 1972—82	Fra foregående år				Vekst de siste 6 mnd. til okt. 1985, årlig rate
			1983	1984	1985[1])	1986[1])	
Belgia	2,4	8,0	7,7	6,3	4 ½	3 ¾	1,6
Canada	3,6	9,6	5,9	4,3	4 ¼	4 ¼	3,5
Danmark	6,8	9,6	6,9	6,3	4 ¾	1 ¾	1,9
Finland	3,0	10,0	8,3	7,1	6	4	
Frankrike	9,2	11,0	9,6	7,4	6	3 ¾	3,7
Italia	3,3	16,7	14,6	10,8	9 ½	7 ¾	6,5
Nederland	4,6	7,0	2,8	3,3	2 ½	2	1,1
Storbritannia	14,7	14,0	4,6	5,0	5	4	1,7
Sverige	15,0	10,2	8,9	8,0	7 ½	5	3,6
Sveits	1,2	4,9	3,0	2,9	3 ¼	1 ¾	0,4
Vest-Tyskland	17,7	5,2	3,3	2,4	2 ¼	1 ¼	0
Østerrike	1,5	6,4	3,3	5,6	3 ½	2 ¾	0,5
Japan	6,0	8,6	1,9	2,2	2 ½	1 ½	4,1
USA	11,0	8,7	3,2	4,3	3 ¼	3 ½	3,4
Norges handelspartnere	100,0	9,5	5,8	5,2	4 ½	3 ¼	2,4
OECD totalt		9,9	5,3	5,2	4 ¾	4 ½	3,8
— sju store		9,4	4,5	4,5	3 ¾	3 ½	3,3
Norge		9,5	8,4	6,2	5 ¾[2])	5 ½–6	4,7

Kilde: OECD og nasjonale kilder.
[1]) Anslag.
[2]) Fra Salderingsproposisjonen.

2. NORSK ØKONOMI

Mot konjunkturtoppen

Konjunkturoppgangen for norsk økonomi har holdt fram gjennom 1985. Bortsett fra en forbigående avmatning på grunn av uvanlig streng kulde og store snømengder i 1. kvartal 1985, synes tempoet i produksjonsveksten for «Fastland-Norge» — dvs. BNP regnet utenom oljevirksomhet og sjøfart — å ha ligget på en årlig rate på i overkant av 4 prosent helt siden høsten 1983. Gjennom sommerhalvåret 1985 lå veksttakten trolig enda noe høyere, anslagsvis 5 prosent.

På årsbasis er produksjonsøkningen anslått til knapt 4 prosent, iflg. Salderingsproposisjonen. Økningen i samlet bruttonasjonalprodukt (inkl. oljevirksomhet og sjøfart) fra 1984 til 1985 er anslått noe lavere, nær 3 ½ prosent. Det er særlig tjenestesektoren som har hatt økt produksjon fra 1984 til 1985, men også for industrien har produksjonsøkningen vært relativt betydelig, anslagsvis 3 prosent.

Økningen for industrien falt så godt som i sin helhet på hjemmekonkurrerende og skjermet industri; for utekonkurrerende industri synes produksjonen i 1985 å ha vært om lag som i 1984. Denne industrigruppen har utvilsomt allerede passert et konjunkturmessig toppunkt, men fordi utviklingen i produksjonen gjennom 1985 ble sterkt påvirket av streiken ved Norsk Hydros fabrikker i januar, er det noe uklart om den underliggende vekttakten har vært negativ gjennom året. Kapasiteten i flere av bedriftene er i ferd med å bli utvidet. Med det relativt beskjedne konjunkturoppsvinget en hittil har hatt i Vest-Europa og med fortsatt, om enn beskjedne vekstutsikter for 1986, kan en ikke se bort fra at konjunkturavmatningen for disse næringene grovt regnet vil ta form av en stagnerende produksjon. Mulighetene for kraftigere negative utslag ligger først og fremst i mulighetene for en lavere veksttakt i USA og de virkningene lavere veksttakt og fallende dollarkurs vil ha — både direkte og indirekte — på de norske bedriftenes eksportmuligheter. For de øvrige industrinæringene under ett synes det derimot klart at veksten vil fortsette inn i 1986. I Salderingsproposisjonen er det anslått en produksjonsøkning på 2 ½ prosent for industrien i alt fra 1985 til 1986.

Figur 4.1. *Produksjonsindeks etter konkurransetype. Bergverksdrift, industri og kraftforsyning uten oljeutvinning. Sesongjustert. 1980=100. 3 måneders glidende gjennomsnitt.*

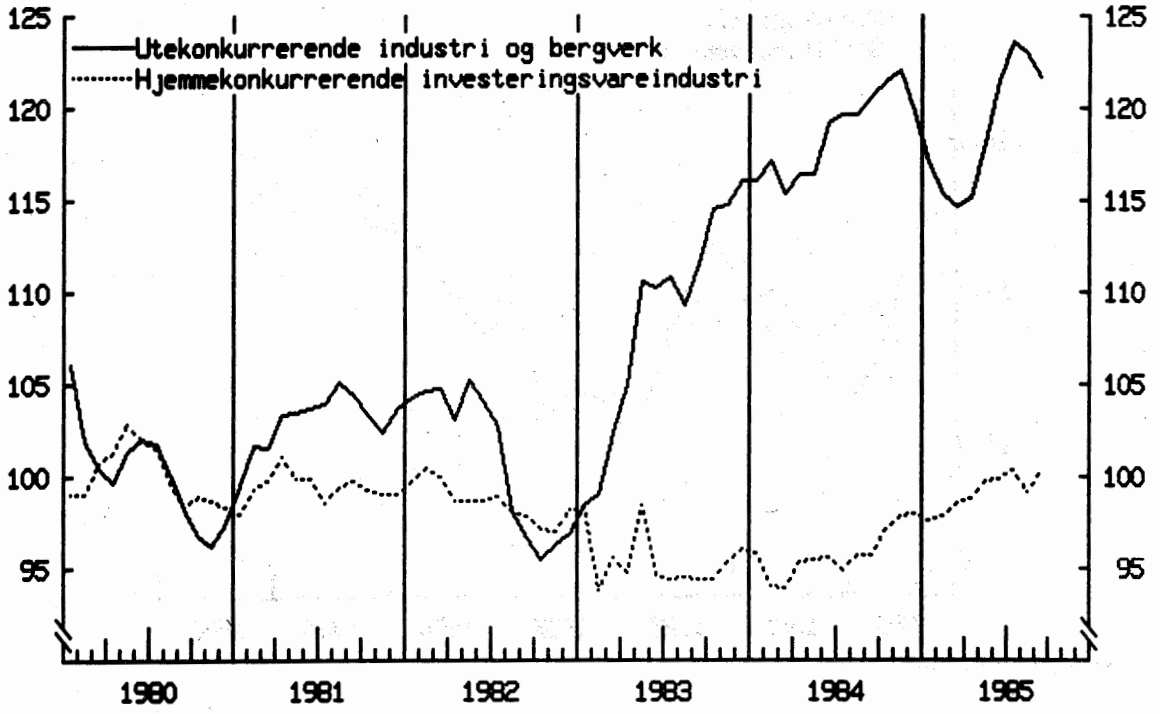

Figur 4.2. *Produksjonsindeks etter konkurransetype. Bergverksdrift, industri og kraftforsyning uten oljeutvinning. Sesongjustert. 1980=100. 3 måneders glidende gjennomsnitt.*

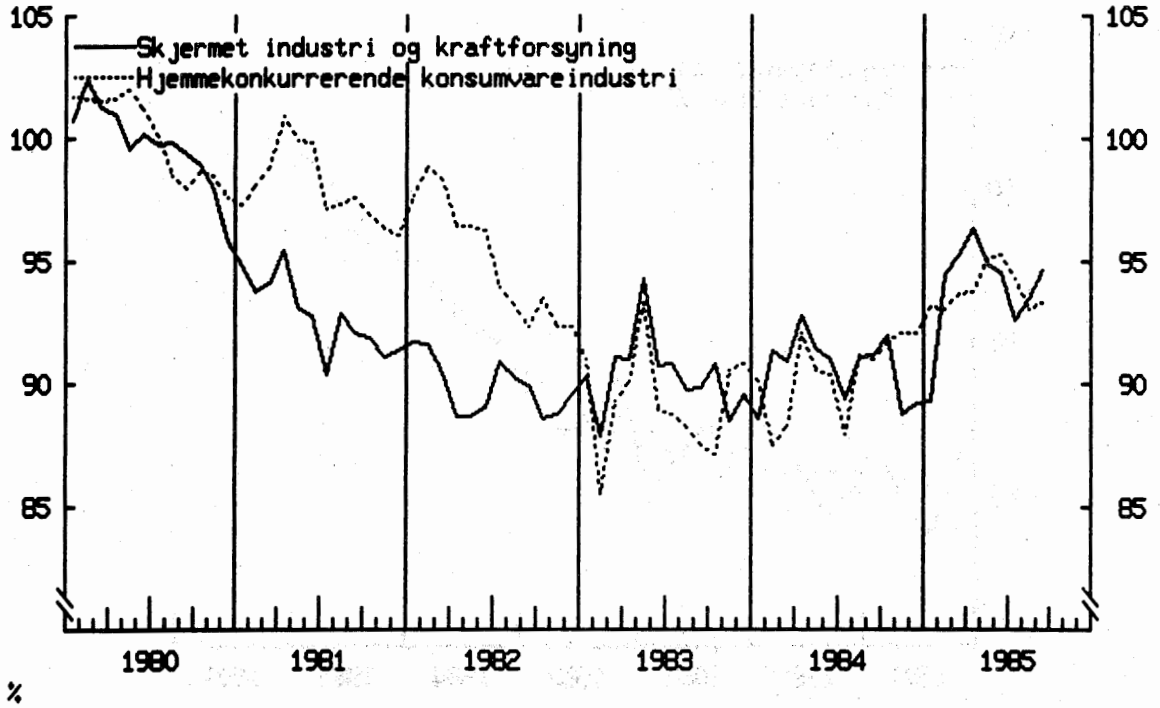

%

Figur 4.3. *Bruttoproduktet i industri og bergverk. Milliarder 1984-kroner. Sesongjustert.*

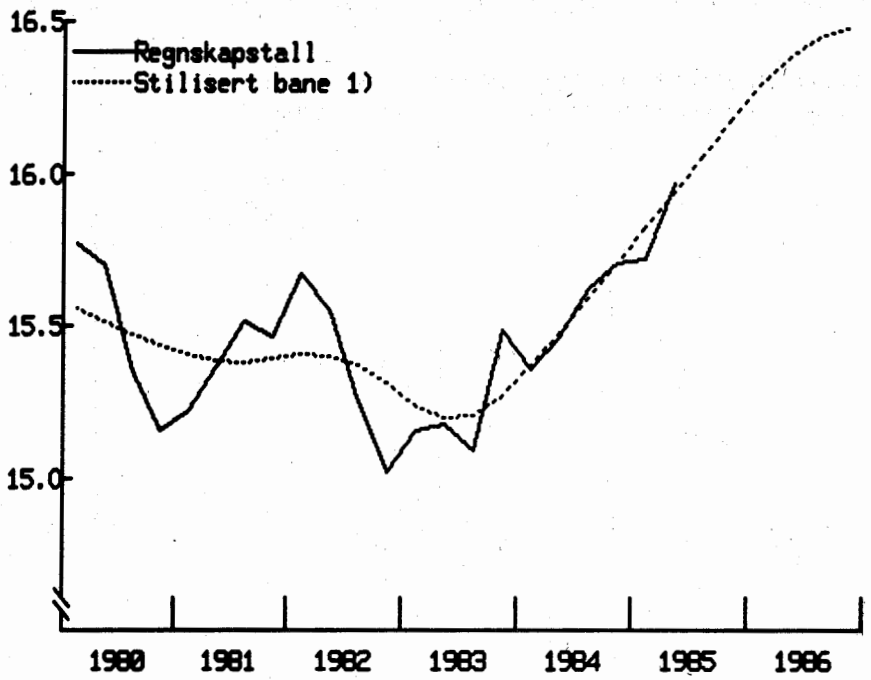

[1]) Basert på årsanslag.

Figur 4.4. *Bruttonasjonalproduktet utenom oljevirksomhet og sjøfart. Milliarder 1984-kroner. Sesongjustert.*

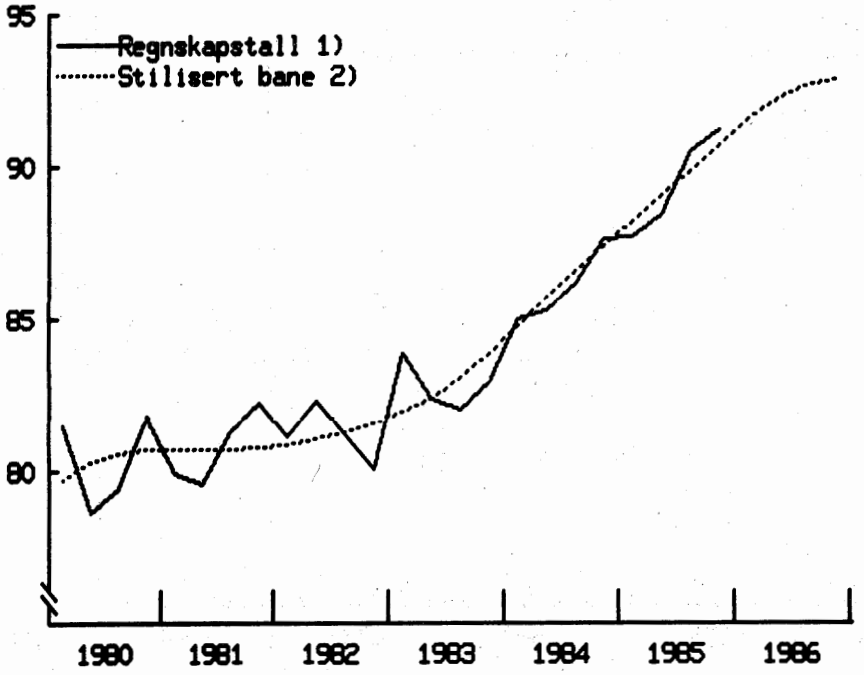

[1]) Serien er framført for 3. og 4. kvartal 1985 slik at årsveksten for 1984 og 1985 blir 4 prosent.
[2]) Basert på årsanslag.

Figur 4.3 viser utviklingen for industrien i alt i følge Nasjonalregnskapet. Kurven er ført fram til og med 2. kvartal 1985, dvs. så langt som det foreligger kvartalsvise regnskapstall for. Dessuten er det stiplet en stilisert kurve som viser en mulig utviklingsbane for samlet industriproduksjon, basert på årsvekstanslagene for 1985 og 1986 i Salderingsproposisjonen. (Stiplingen for årene 1980 til 1984 viser den stiliserte utviklingsbanen som den anvendte metoden ville ha gitt for disse årene, basert på de årlige regnskapstallene.) Som det framgår av figuren innebærer disse anslagene et relativt kraftig oppsving i industriproduksjonen sett i forhold til produksjonsnivået tidligere på 1980-tallet. Figuren viser også hvordan veksten gjennom 1986 vil bli dempet i forhold til veksttakten gjennom de to siste årene.

Anslaget for industriproduksjonen, sammen med en noe sterkere økning for annen vareproduksjon og tjenesteyting, vil gi en samlet produksjonsøkning for «Fastlands-Norge» på vel 3 prosent, fra 1985 til 1986. Dette innebærer en klar avdempning i den underliggende veksttakten fra 1985 til 1986, slik det framgår av figur 4.4, som viser utviklingen i BNP utenom oljevirksomhet og sjøfart ifølge det kvartalsvise nasjonalregnskapet, samt en stilisert bane basert på årsanslagene i Salderingsproposisjonen. En relativt stor del av den anslåtte økningen fra 1985 til 1986 vil bestå av «overheng», dvs. økning som skyldes at produksjonen alt ved inngangen til 1986 vil ligge over gjennomsnittet for 1985. Anslaget synes å innebære en gjennomsnittlig veksttakt *gjennom* 1986 av størrelsesorden 2 ½ prosent, dvs. nær en halvering av den underliggende veksttakten gjennom 1985. Dette vil trolig innebære at norsk økonomi sett under ett vil passere en konjunkturtopp i løpet av 1986.

En oversikt over utviklingen i de realøkonomiske hovedstørrelsene for 1982—1984 og anslag for 1985 og 1986 slik de ble gitt i Nasjonalbudsjettet, og med justerte anslag publisert i Salderingsproposisjonen, er gjengitt i tabell 4 c.

Tabell 4 c. *Utviklingen i noen realøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis volumendring fra foregående år.*

	Regnskap[1])			Anslag[2])	
	1982	1983	1984	1985	1986
Privat konsum	1,8	1,2	1,5	6,0 (6¾)	3,5 (4)
Offentlig konsum	3,9	3,7	2,0	3,2	1,3
Bruttoinvesteringer i fast kapital	÷11,0	1,5	11,1	÷7,3	16,7 (19)
Oljevirksomhet og sjøfart	÷33,7	25,5	31,7	÷31,8	48,2
Annet	÷ 4,0	÷ 3,7	5,4	4,6	6,7
Innenlandsk anvendelse i alt:					
ekskl. lagerinvesteringer	÷ 1,6	1,8	4,2	1,7	6,5
inkl. lagerinvesteringer	2,0	0,5	4,2	5,3	3,6
Eksport	÷ 0,1	7,3	5,1	3,0 (4,6)	0,5 (0,8)
Tradisjonell vareeksport	÷ 1,1	9,7	4,7	4,6 (5,0)	3,0 (3,0)
Annet (inkl. tjenester)	0,4	6,0	5,4	2,3 (4,4)	÷ 0,8 (÷0,3)
Import	3,7	0,1	6,2	8,0 (8,6)	2,9 (4,0)
Tradisjonell vareimport	3,4	÷ 3,4	13,7	12,0 (12,9)	5,3 (6,2)
Annet (inkl. tjenester)	4,2	7,0	÷ 7,1	1,4 (1,4)	÷ 1,7 (÷0,1)
Bruttonasjonalprodukt (BNP)	0,3	3,9	3,8	3,1 (3,4)	2,4 (2,6)
BNP uten oljevirksomhet og sjøfart	0,7	1,7	2,7	3,8 (3,9)	2,9 (3,2)
Bruttoprodukt i industrien	÷0,3	÷ 1,1	2,5	3,0 (3,0)	2,5 (2,5)

[1]) I 1980-priser.
[2]) Anslag iflg. Nasjonalbudsjettet 1986, i 1984-priser. I parentes er gjengitt reviderte anslag publisert i Salderingsproposisjonen (St.prp. nr. 1. Tillegg nr. 15) eller avledet av publiserte anslag.

Faktorene bak produksjonsveksten i 1985

Det var den innenlandske etterspørselen som bidro klar mest til produksjonsveksten i 1985, slik det framgår av tabell 4 d, som viser beregnede bidrag til endringer i produksjon, import og sysselsetting, basert på anslagene i Nasjonalbudsjettet. Tilsvarende tabeller er også publisert i utvalgets tidligere rapporter.

I beregningene i tabell 4 d har en nyttet den makroøkonomiske modellen MODIS IV. Beregningene viser først og fremst virkninger som følger av definisjonssammenhenger og av kryssleveranser mellom de ulike næringer. I virkeligheten vil de enkelte komponentene kunne virke inn på økonomien på en langt mer komplisert måte enn det modellen fanger opp. Dessuten vil de enkelte komponentene kunne virke inn på hverandre. Beregningene gir derfor ikke uten videre uttrykk for årsak/virkning-sammenhenger. Formålet er først og fremst å anslå de enkelte komponentenes relative betydning for endringen i produksjon, import og sysselsetting. Usikkerhetsmarginene er imidlertid store.

Tabell 4 d. *Beregnede bidrag til endringer i produksjon, import og sysselsetting i 1985 og 1986*[1]).

	Produksjon (Prosentenheter)		Import (Prosentenheter)		Sysselsetting (1 000 årsverk)	
	1985	1986	1985	1986	1985	1986
Leveranser til/fra sjøfart og oljevirksomhet[2]*):*						
Oljeutvinning og rørtransport	0,3	0,1	÷0,8	÷0,3	3,6	1,4
Sjøfart og oljeboring	÷0,3	÷0,1	0,4	÷1,0	÷4,4	÷1,6
Innenlandsk sluttanvendelse ekskl. olje og sjøfart:						
Private investeringer ekskl. olje og sjøfart	0,4	0,5	1,3	1,4	7,0	9,3
Privat konsum	1,8	1,2	2,8	1,3	32,7	23,3
Statlig kjøp av varer og tjenester	0,2	0,1	÷0,2	0,1	4,4	2,8
Kommunalt kjøp av varer og tjenester	0,3	0,2	0,0	0,1	8,7	2,6
Eksport ekskl. olje og sjøfart:						
Eksport av varer og tjenester ekskl. sjøfart og rørtransport	0,1	0,1	0,1	0,1	2,5	1,5
Eksport av varer ekskl. råolje og naturgass	0,3	0,2	1,1	0,5	8,6	5,6
Andre faktorer:						
Lagerinvesteringer ekskl. skip og plattformer under arbeid	0,0	0,1	3,0	0,2	÷ 0,6	1,8
Endringer i importandeler	÷0,3	÷0,2	0,6	0,4	÷ 5,9	÷ 4,0
Produktivitet m.v.	0,2	0,2	0,0	0,2	÷23,2	÷18,6
Beregnede bidrag i alt	3,0	2,4	8,3	3,0	33,4	24,1
Endring iflg. Nasjonalbudsjettet	3,1	2,4	8,0	2,9	ca. 35	ca. 23
Endring iflg. Salderingsproposisjonen	3,4	2,6	8,6	4,0	ca. 35	ca. 23

[1]) Utvalgets beregninger, basert på anslag i Nasjonalbudsjettet 1985.
[2]) Inkl. skip og plattformer under arbeid.

Selv om innenlandsk etterspørsel sto for det meste av bidraget til produksjonsøkningen fra 1984 til 1985, ga også eksporten fortsatt bidrag, men langt svakere enn de foregående årene. Bidraget fra den tradisjonelle vareeksporten, der økningen i 1985 i Nasjonalbudsjettet ble anslått til 4,6 prosent kan være noe for høyt anslått i tabellen. I Salderingsproposisjonen var vekstanslaget oppjustert til 5 prosent, men de siste oppgavene over utenrikshandelen fram til og med november tyder på at anslaget heller bør justeres noe ned.

Figur 4.5. *Konsum som andel av bruttonasjonalprodukt (BNP). Prosent.*

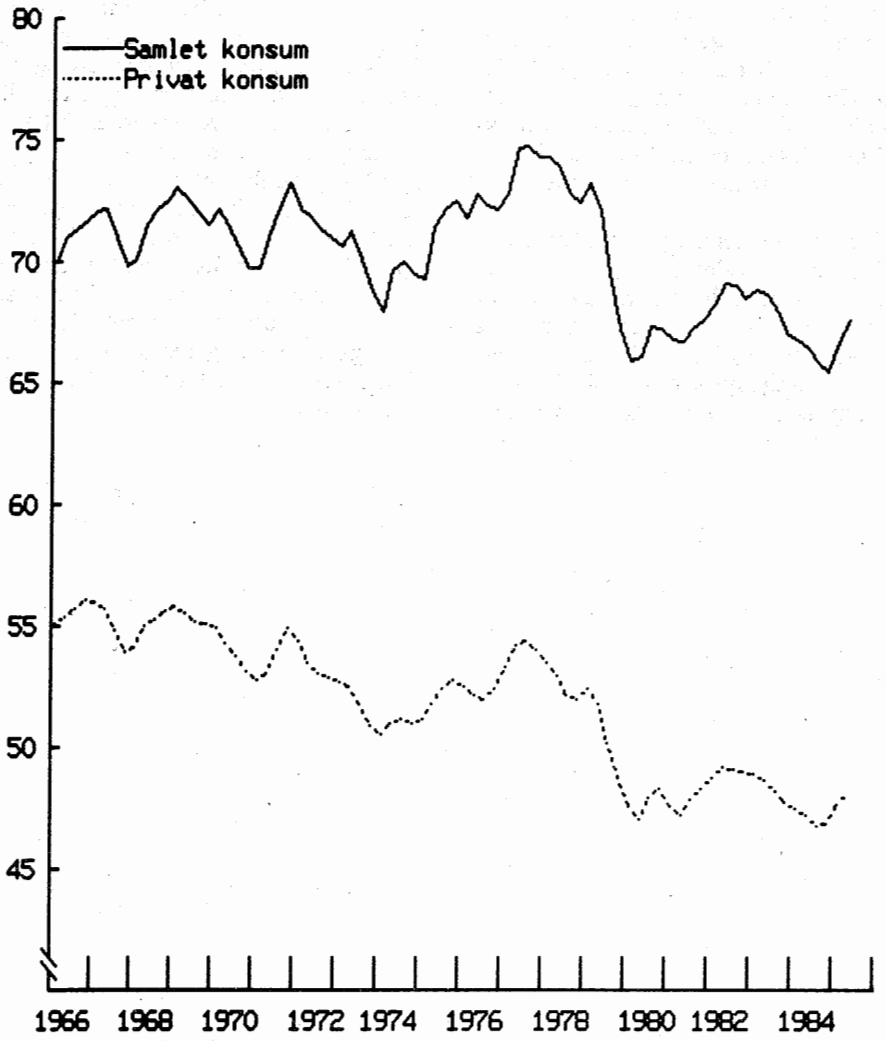

Den eksportledete delen av oppgangen i norsk økonomi må nå antas å ha passert en konjunkturtopp. Denne delen av oppsvinget tok til allerede ved utgangen av 1982, men virkningen på produksjonen ble det første året i stor grad motvirket av en kraftig svikt i innenlandsk etterspørsel. Svikten omfattet blant annet en markert avtakende veksttakt i offentlig kjøp av varer og tjenester, en vedvarende lav vekst i privat konsum og et kraftig fall i boligbyggingen. Fra et nivå på vel 36—37 000 boliger pr. år fram til og med 1982, sank igangsettingstallet for nye boliger til vel 31 000 i 1983 og vel 26 000 i 1984. Samlet privat og offentlig konsum stabiliserte seg på et rekordlavt nivå som andel av BNP, med den laveste andelen registrert i etterkrigstiden og vesentlig lavere enn i andre vestlige industriland.

Gjennom 1985 ble dette bildet til en viss grad endret. Det viktigste var et kraftig oppsving i privat konsum fra og med 4. kvartal 1984, men også offentlig konsum viste forsterket veksttakt og fallet i igangsettingen av nye boliger stanset opp. Selv om omslaget var betydelig, har det ennå ikke endret forholdstallene på noen dramatisk måte; som det framgår av figur 4.5 er konsumets andel av BNP fortsatt på et lavt nivå, relativt til nivået i 1960- og 1970-årene.

Den sterke veksten i privat konsum i 1985 må sees i sammenheng med en sterkere vekst i husholdningenes disponible realinntekter enn i de tidligere årene; reallønnsveksten tok seg opp etter flere år med nedgang eller bare svært lav vekst, og sysselsettingen økte betydelig. En stor del av konsumveksten synes dessuten å være kredittfinansiert, noe som

både var en følge av liberaliseringer og andre lettelser på kredittmarkedet og muligens hang sammen med økt villighet til å redusere sparingen/ta opp lån som følge av lavere arbeidsledighet og en generelt sett mer positiv vurdering av den økonomiske situasjonen; spareraten hadde økt både i 1983 og 1984. En betydelig del av konsumveksten besto i økt kjøp av nye biler, der også mer spesielle forhold spilte inn.

Foruten bilkonsumet økte også omfanget av feriereiser til utlandet relativt sterkt. Likevel viser beregningene som ligger til grunn for tabell 4 d at — om en ser bort fra mulige importvirkninger gjennom økte importandeler for de enkelte varegruppene — så fordelte etterspørselsimpulsene som fulgte av konsumveksten seg på import og norsk verdiskapning i om lag samme forhold som gjennomsnittskonsumet. En viktig grunn til dette er at en betydelig del av de økte konsumutgiftene gikk direkte inn i avgiftssystemet, og dermed ikke genererte noen import, hverken direkte eller gjennom underleveranser. Det betyr samtidig at impulsene som rettet seg mot ordinære norske produksjonssektorer ble svakere enn for gjennomsnittskonsumet. En stor del av disse impulsene retter seg dessuten mot de tjenesteytende sektorene. Det sier noe om styrken i konsumoppsvinget at bidraget til samlet industriproduksjon likevel ble betydelig; ca. 1 ¼ prosentpoeng av økningen i industriproduksjonen på 3 prosent kan tilskrives økningen i konsumet.

NOU

Norges offentlige utredninger 1985 og 1986

Statsministeren:

Departementet for handel og skipsfart:

Lov om verdipapirbørs (børsloven). NOU 1985: 33.
Utvalget for vurdering av den offentlige forvaltning i det eksportfremmende arbeid. NOU 1985: 35.
Revisors plikter og ansvar overfor det offentlige. NOU 1985: 36.

Departementet for utviklingshjelp:

Finans- og tolldepartementet:

Skattlegging av diettgodtgjørelser. NOU 1985: 5.

Fiskeridepartementet:

Akvakultur i Norge. NOU 1985: 22.

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

Foreløpig grunnlag for inntektsoppgjørene 1985. NOU 1985: 2.
Reguleringsprinsipper i offentlige tjenestepensjonsordninger. NOU 1985: 8.
Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1985. NOU 1985: 15.
Foreløpig grunnlag for inntektsoppgjørene 1986. NOU 1986: 3

Forsvarsdepartementet:

Industridepartementet:

Kvalifikasjonskrav for entreprenører. NOU 1985: 4.
Norsk romvirksomhet. NOU 1986: 1.

Justis- og politidepartementet:

Arbeidstakers opphavsrett. NOU 1985: 6.
Spilleautomater. NOU 1985: 16.
Pornografi og straff. NOU 1985: 19.
Datakriminalitet. NOU 1985: 31.
Innstilling til ny ekteskapslov del 1. NOU 1986: 2.

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Den norske kirke og læren. NOU 1985: 21.
Dokumentasjon av kunnskaper og ferdigheter. NOU 1985: 26.

Kommunal og arbeidsdepartementet:

Videreutviklingen av bedriftsdemokratiet. NOU 1985: 1.
Forenklinger av bygningsloven m.v. III. NOU 1985: 13.
Prøveprosjekt for yrkeskombinasjoner. NOU 1985: 23.
Regional fordeling av oljerelatert konsulentvirksomhet. NOU 1985: 25.
Sosialdepartementet – Funksjonsfordeling og administrasjonsordninger. NOU 1965: 27.
Unge innvandrere i Norge. NOU 1985: 29.

Kultur- og vitenskapsdepartementet:

TV 2. NOU 1985: 11.
Samisk kultur og utdanning. NOU 1985: 14.
Forskning om sikkerhets- og fredsspørsmål og internasjonale forhold. NOU 1985: 17.
Videregående opplæring for samer. NOU 1985: 24.
Betaling for sekundærbruk av utøvende kunstneres prestasjoner. NOU 1985: 30.

Landbruksdepartementet:

Revisjon av almenningslovgivningen. NOU 1985:32.

Miljøverndepartementet:

Olje- og energidepartementet:

Energilovgivningen. NOU 1985: 9.
Forberedelser for petroleumsfunn i nord. NOU 1985: 20.

Samferdselsdepartementet:

Sosialdepartementet:

Tiltak for ungdom med atferdsvansker. NOU 1985: 3.
Sosialpolitiske forskninginstitutter. NOU 1985: 7.
Autorisasjon av kiropraktorer. NOU 1985: 10.
Lov om sosiale tjenester m.v. NOU 1985: 18.
Holdningskampanjen mot narkotika. NOU 1985: 28.
Levekår for psykisk utviklinghemmede. NOU 1985: 34.
Sykehusobduksjon. NOU 1985: 37.

Utenriksdepartementet:

Norges offisielle kultursamarbeid med utlandet. NOU 1985: 12.